

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ADLI TIP ANABİLİM DALI

**MUŞ E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU'NDA KASTEN ADAM
ÖLDÜRMEK SUÇUNDAN GELEN HÜKÜMLÜ ERKEKLERDE
ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZLARI İLE SALDIRGANLIK
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

Psk. ESİN ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. METE KORKUT GÜLMEN**

ADANA, 2009

KABUL ve ONAY

TEŞEKKÜR

Adli Tıp yüksek lisans eğitimim süresince ve tez çalışmamda bilgi, deneyim ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanı Sayın Prof.Dr. Mete K. GÜLMEN'e,

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı öğretim üyeleri Sayın Prof. Dr. Behnan ALPER'e, Prof. Dr. Necmi ÇEKİN'e ve Doç. Dr. Ahmet HİLAL'e

Yüksek lisans eğitimime katkılarından ötürü Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanı Sayın Prof.Dr. Ayşe AVCI'ya,

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyesi Sayın Yrd.Doç.Dr. Selim KADIOĞLU'na,

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı öğretim üyesi Sayın Yrd.Doç.Dr. Yaşar SERTDEMİR'e,

Tez çalışmama aldığım hükümlülere ulaşmamda, uygulamada ve görüşmelerimde bana yardımcı olan Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Psiko-Sosyal Servis görevlisi İnfaz ve Koruma Memuru Ayhan SÜME'ye,

Yüksek lisans eğitimim süresince sabrını ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Özgür'e,

Bugünlere gelmemde büyük emekleri olan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım annem Perihan TURANBAYBURT ve canım babam Ahmet DüNDAR TURANBAYBURT'a teşekkür ederim.

Saygılarımla
Psk. Esin ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLO DİZİNİ	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİ	3
2.1. SUÇ	3
2.1.1. Suçun Tanımı	3
2.1.2. Suç Teorileri	4
2.1.2.1. Kartografik (Coğrafi) Ekol	4
2.1.2.2. Klasik Ekol	4
2.1.2.3. Psikolojik Ekol	4
2.1.2.4. Sosyolojik Ekol	4
2.1.3. Suçlu Profili	5
2.1.4. 5235 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanununda Kasten Öldürmek Suçu (Madde 81)	6
2.2. ÖFKE	6
2.2.1. Öfkeye İlişkin Tanım ve Kavramlar	6
2.2.2. Öfkenin Nedenleri	7
2.2.3. Öfkenin İfade edilmesi, Belirtileri ve Anlaşılması	8
2.2.4. Öfkeyle İlgili Duygu ve Davranışlar	9
2.2.5. Öfkenin Etkileri ve Sonuçları	9
2.2.6. Öfkeyle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	10
2.2.6.1. Psikanalitik Kuram	10
2.2.6.2. Engellenme-Saldırganlık Hipotezi	11
2.2.6.3. Gestalt Kuramı	11
2.2.6.4. Davranışçı Yaklaşım	12
2.2.6.5. Transaksiyonel Analiz (TA)	12
2.2.6.6. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım	12
2.2.6.7. Varoluşçu Yaklaşım	13
2.2.6.8. Yeni Birlikçilik Model	13
2.3. SALDIRGANLIK	13
2.3.1. Saldırganlığa İlişkin Tanım ve Kavramlar	13
2.3.2. Saldırganlık Türleri	16
2.3.3. Cinsiyet ve Saldırganlık	19
2.3.4. Kuramsal Yaklaşımlar	19
2.3.4.1. Etholojik Görüş	19
2.3.4.2. Davranışçı Yaklaşım	20
2.3.4.3. İçgüdüsel ve Biyolojik Kuramlar	20
2.3.4.4. Çevresel Yaklaşımlar	21
2.3.4.5. Psikanalitik Yaklaşımlar	22
2.3.4.6. Engellenme-Saldırganlık Hipotezi	22
2.3.4.7. Bilişsel Kuramlar ve Öğrenme Kuramı	23

2.3.4.8. Sosyal Öğrenme Modeli	23
2.3.4.9. Ekolojik Model	24
2.4. ÖFKE ve SALDIRGANLIKLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	24
2.4.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	24
2.4.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	28
3. GEREÇ ve YÖNTEM	31
3.1. Veri Toplama Araçları	31
3.1.1. Kişisel Bilgi Formu	31
3.1.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği (State-Trait Anger Expression Inventory)	31
3.1.3. Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire)	32
4. BULGULAR	34
4.1. Çalışma Grubunun Tanıtılması	34
5. TARTIŞMA	55
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	63
6.1. Sonuçlar	63
6.2. Öneriler	64
KAYNAKLAR	65
EK-I	73
EK-II	76
EK-III	79
ÖZGEÇMİŞ	82

TABLolar LİSTESİ

Tablo no

Tablo 1. Çalışma grubunun suç tarihi itibariyle yaşlarına göre dağılımı S.38

Tablo 2. Çalışma grubunun kullandığı yerel dile göre dağılımı S.38

Tablo 3. Çalışma grubunun suç tarihi itibariyle eğitim düzeylerine göre dağılımı S.38

Tablo 4. Çalışma grubunun suç tarihi itibariyle medeni durumlarına göre dağılımı S.38

Tablo 5. Çalışma grubunun kardeş sayısına göre dağılımı S.39

Tablo 6. Çalışma grubunun meslek durumuna göre dağılımı S.39

Tablo 7. Çalışma grubunun CİK'e gelmeden önce en son yaşadığı yere göre dağılımı S.39

Tablo 8. Çalışma grubunun doğup büyüdüğü yere göre dağılımı S.40

Tablo 9. Çalışma grubunun aylık gelire göre dağılımı S.40

Tablo 10. Çalışma grubunun yetiştiği aile tipine göre dağılımı S.40

Tablo 11. Çalışma grubunun fiziksel şiddete maruz kalma durumuna göre dağılımı S.40

Tablo 12. Çalışma grubunun aile içi şiddete göre dağılımı S.41

Tablo 13. Çalışma grubunun duygusal istismara maruz kalma durumuna göre dağılımı S.41

Tablo 14. Çalışma grubunun çocukken kavga eder miydiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.41

Tablo 15. Çalışma grubunun size göre öfke nedir sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.42

Tablo 16. Çalışma grubunun öfkelenişinizi fark eder misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.42

Tablo 17. Çalışma grubunun öfkenizle baş edebilir misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.42

- Tablo 18.** Çalışma grubunun sık sık doktora gider misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.42
- Tablo 19.** Çalışma grubunun herhangi bir psikiyatriste ya da psikologa gittiniz mi sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.43
- Tablo 20.** Çalışma grubunun fiziksel bir rahatsızlığınız var mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.43
- Tablo 21.** Çalışma grubunun aile ve akrabalarda ruhsal bir rahatsızlığı olan var mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.43
- Tablo 22.** Çalışma grubunun ailenizde sık görülen bir hastalık var mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.43
- Tablo 23.** Çalışma grubunun çocuklukta sizi rahatsız eden bir olay yaşadınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.44
- Tablo 24.** Çalışma grubunun çocuklukta sizi rahatsız eden bir olay yaşadınız mı sorusuna “Evet” diyen 14 bireyin yaşadığı olaylar S.44
- Tablo 25.** Çalışma grubunun şimdiye kadar kendinize zarar verici davranışta buldunuz mu sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.45
- Tablo 26.** Çalışma grubunun yakınınıza zarar verdiniz mi sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.45
- Tablo 27.** Çalışma grubunun alkol kullandınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.45
- Tablo 28.** Çalışma grubunun uyuşturucu madde kullandınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.45
- Tablo 29.** Çalışma grubunun uyuşturucu ve bağımlılık yapıcı hap kullandınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.46
- Tablo 30.** Çalışma grubunun şimdiye kadar intihar girişiminiz oldu mu sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.46
- Tablo 31.** Çalışma grubunun herhangi bir neden yokken içinizden çevrenizdeki eşyalara zarar vermek gelir mi sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.46
- Tablo 32.** Çalışma grubunun bu suçtan dolayı CİK'e ne zaman girdiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.47

- Tablo 33.** Çalışma grubunun kaç kez ceza aldınız sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.47
- Tablo 34.** Çalışma grubunun ne zamandan beridir Muş CİK'te kalıyorsunuz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.48
- Tablo 35.** Çalışma grubunun mağduru/mağdureyi tanıyor musunuz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.48
- Tablo 36.** Çalışma grubunun mağduru/mağdureyi tanıyanların yakınlık derecesine göre dağılımı S.49
- Tablo 37.** Çalışma grubunun suç işlerken kullandığı alete göre dağılımı S.49
- Tablo 38.** Çalışma grubunun adam öldürmek suçunu işleme nedenlerine göre dağılımı S.50
- Tablo 39.** Çalışma grubunun bugün başınıza gelen bu olaydan dolayı ne hissediyorsunuz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.50
- Tablo 40.** Çalışma grubunun ailenizde CİK'e ilk giren siz misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı S.50
- Tablo 41.** Hükümlülerin öfke ve öfke alt ölçekleri toplam puan ortalamalarının dağılımı S.51
- Tablo 42.** Hükümlülerin öfke ve öfke alt ölçekleri toplam puan ortalamalarının p değerlerine göre dağılımı S.51
- Tablo 43.** Hükümlülerin saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamalarının dağılımı S.52
- Tablo 44.** Hükümlülerin öfke ve öfke alt ölçekleri ile saldırganlık ölçeği alt ölçekleri arasındaki korelasyonun dağılımı S.53

KISALTMALAR DİZİNİ

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
AKB: Anti Sosyal Kişilik Bozukluğu
BDT: Bilişsel Davranışçı Yaklaşım
CİK: Ceza İnfaz Kurumu
DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü
MKB: Madde Kullanım Bozukluğu
MMPI: Minnesota Multiphasic Personality Inventory
SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği
SPSS: Statistical Package for Social Sciences
TA: Transaksiyonel Analiz
TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

ÖZET

Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda Kasten Adam Öldürmek Suçundan Gelen Hükümlü Erkeklerde Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Saldırganlık İlişkisinin İncelenmesi

Bu araştırmada, Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan gelen hükümlü erkeklerde öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık ilişkisinin incelenmesi ve suçlu profillerinin çıkarılması amaçlanmıştır.

Çalışmaya, Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yaşları 18 ile 68 arasında değişen, kasten adam öldürmek suçundan hükümlü rasgele seçilmiş 100 erkek alınmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hükümlülerle yüz yüze görüşme yapılarak doldurulmuştur. Daha sonra hükümlüler Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeğini doldürmüşlardır. Çalışmanın veri analizinde T testi (t) ve Pearson Korelasyon Katsayısı (r) kullanılmıştır.

Hükümlülerin sürekli öfke ve öfke alt ölçek puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<.001$). Hükümlülerde, saldırganlık ölçeğinin sözel saldırganlık ve öfke alt ölçekleri ile sürekli öfke, içte tutulan, dışa vurulan ve kontrol altına alınmış öfke puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p<.001$). Saldırganlık ölçeğinin düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutları ile sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<.001$).

Anahtar sözcükler: Hükümlü, kasten adam öldürmek, öfke, saldırganlık

ABSTRACT

The Investigation Of Relationship Between Aggression And Anger And Styles Of Anger Expression In Prisoners Who Had Sentenced From Homicide In Muş E Type Prison

In this study, it is aimed to investigate relationship between aggression and anger and styles of anger expression in prisoners who had sentenced from homicide in Muş E Type Prison and to describe guilty profiles of prisoners.

A hundred male participants had chosen by random from prisoners in Muş E Type Prison, who had sentenced from homicide. Their age were between 18 and 68. In this study, the investigator had used Personal Knowledge Form to collect data from prisoners by interviewing face to face. The State Trait Anger Scale (STAS) and Aggression Questionnaire were carried out by participants. Pearson Correlation Coefficient (r) and T test (t) were used to analysing datas of the study.

Significant differences were found between anger and anger subscale values of participants ($p < .001$). Verbal aggression and anger subscale values and trait anger, anger-in, anger-out and controlled anger subscale values were significantly and positively related ($p < .001$). The relationship between hostility and indirect aggression subscales and trait anger, anger-in and anger-out subscale values were significantly and positively exist ($p < .001$).

Keywords: Prisoner, homicide, anger, aggression.

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ADLI TIP ANABİLİM DALI

**MUŞ E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU'NDA KASTEN ADAM
ÖLDÜRMEK SUÇUNDAN GELEN HÜKÜMLÜ ERKEKLERDE
ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZLARI İLE SALDIRGANLIK
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

Psk. ESİN ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. METE KORKUT GÜLMEN**

ADANA, 2009

1.GİRİŞ

İnsanlar için öfke doğal bir duygudur. Yaşamın içinde evde, işte, okulda vb. birçok ortamda insanların öfke duygusunu ortaya çıkarabilecek olaylara maruz kalması mümkündür. Günlük yaşamda öfkeye neden olabilecek uyarılarla karşılaşmakta ve yaşanan öfke duygusunun kontrol edilememesi durumunda saldırganlık gibi olumsuz bir davranış ortaya çıkabilmektedir¹. İnsanlar, yaşamdaki işlevselliklerini devam ettirmek için öfke duygularını kontrol etmelidirler².

Günümüzde toplumsal yaşamda gazetede haber başlıklarına bakıldığı zaman, bir grup insanın diğerine zarar verdiği çok karanlık bir toplum manzarası sunulmaktadır. Kuşkusuz gazetede başka haberler de bulunmaktadır, ancak olumsuz sosyal davranış biçimlerinin sayısı yanında, olumluların sayısı çok daha azdır³.

Dünyanın bugün içinde bulunduğu zorlayıcı yaşam koşulları, güvenliğin ve sosyal güvencelerin yetersiz oluşu, ekonomik koşulların aileleri zorlaması insanları daha gergin, sıkıntılı, çaresiz ve engellenmiş hale getirmektedir. Kişiler bu engellenmelerin sonucunda kronik olarak uyarılmış ve gerilmiş hale gelebilmektedirler⁴.

Bu araştırmada, Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan gelen hükümlü erkeklerde öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- I. Kasten adam öldürmek suçundan hükümlü erkeklerde sürekli öfke puanları ile öfke ifade tarzları (öfke içte, öfke dışta, öfke kontrol) puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- II. Kasten adam öldürmek suçundan hükümlü erkeklerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile genel saldırganlık ve saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Ayrıca, bu çalışmada Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan hükümlü erkeklerin suçlu profillerinin çıkarılması amaçlanmıştır.

Öfke ve saldırganlık düzeyinin belirlenmesini konu alan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında ceza infaz kurumunda kasten adam öldürmek suçundan hükümlü erkeklerin öfke ve saldırganlık düzeylerini inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışma Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yürütülmüştür. Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda 14 çocuk, 17 kadın ve 655 erkek tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Kurumda tutuklu ve hükümlüler oda sisteminde barındırılmaktadır. Adam öldürmek suçundan hükümlü bireylerin sosyo-demografik ve suça ilişkin özellikleri açısından suçlu profillerinin betimlenmesiyle, bu konuda Muş ve çevresi için veri tabanı oluşturulacağına inanılmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın toplumda suça yönelik davranışların azaltılmasına, hükümlülere ilişkin iyileştirme faaliyetlerine, teşhis ve tedaviye yönelik çalışmaların başlatılabilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.GENEL BİLGİ

2.1. SUÇ

Bu bölümde, suçun tanımı, suçla ilgili yaklaşımlar ve suçlu profilinden bahsedilmiştir.

2.1.1. Suçun Tanımı

Suç çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Çağdaş kriminolojide bazı kriminologlara göre suça dört tanımsal bakış açısı vardır. Bunlar: 1. Yasal 2. Siyasal 3. Sosyolojik 4. Psikolojik bakış açılarıdır. Yasal bakış açısından suç, ceza yasalarını ihlal eden insan davranışdır. Yasayı ihlal eden davranış olarak suç fikri Paul W. Tapan gibi kriminologların önceki çalışmalarından çıkmıştır. Tapan, suçu bir savunma veya mazeret olmaksızın ceza yasasının kasıtlı ihlali ve suç ya da kabahat olarak cezalandırılan bir eylemdir şeklinde tanımlamaktadır. Siyasal bakış açısından suç, yasaya güçlü gruplar tarafından yerleştirilen daha sonra davranışın istenmeyen seçilmiş biçimlerini yasadışı olarak etkileyen bir ölçütün sonucudur. Bazı kriminologlara göre, kriminoloji ilgi alanını genişletmelidir. İnsan davranışını baskılama yerine sorgulama cesaretlendirilmelidir. “Sosyo-yasal” bakış açısı olarak da adlandırılan sosyolojik bakış açısı suçu bu tabiatında var olan toplumsal sistemin korunması için, baskılanması gereken veya gerekli varsayılan bir antisosyal davranış olarak görmektedir. Julia Schwendinger ve Herman Schwendinger daha detaylı bir sosyolojik suç tanımı yapmışlardır. Onlara göre, suç sağlık için zorunlu beslenme, barınma, tıbbi, aç gözlü bireylerden, zorlayıcı baskıcı elitlere kadar herkese karşı korunma gibi gereksinimleri ihlal etmeyi içeren her türlü zararlı faaliyet olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik bakış açısından sosyal olarak kötü uyumun bir şeklidir. Bu bağlamda suç bir davranış problemidir. Özellikle ceza yasasına karşı olan ve genel olarak kabul edilebilir bir sosyal düzen çerçevesinde sıkıntılara neden olan insan faaliyetidir⁵.

2.1.2. Suç Teorileri

2.1.2.1. Kartografik (Coğrafi) Ekol

Bu yöntemin esası suçu sosyal ve coğrafi şartların zorunlu sonucu olarak kabul etmektir ve özellikle suçun coğrafi ve sosyal bölgelerdeki dağılışı ile uğraşmaktadır. Dexter "İklim etkileri" adlı kitabında hava basıncı, ısı, rutubet, rüzgarlar ve hava cereyanları gibi meteorolojik etkilerin suçlar üzerindeki doğrudan doğruya etkisinden söz etmiştir⁶.

2.1.2.2. Klasik Ekol

Klasik ekole mensup kriminologlara göre, bireyler istediklerini elde etmek için yasal ve yasal olmayan yolları seçmede özgürdürler. Ceza korkusu insanları suç işlemekten alıkoymaktadır. Toplum, cezanın acısını suçtan elde edilen hazdan daha güçlü yaparak davranışı kontrol edebilmektedir. Böylece cezalar, yasaklanmış faaliyette bulunanlara acı verecek biçimde ayarlanmalıdır⁵.

2.1.2.3. Psikolojik Ekol

Psikologlar, psikiyatristler ve ruh sağlığı ile ilgili diğer meslek sahipleri, kriminolojik teorinin formüle edilmesinde aktif rol oynamaktadırlar. Onların amacı, her tür anormal zihinsel durumu anlamak ve tedavi etmektir. Bu bağlamda psikologlar, toplumun sapmış, saldırgan ve antisosyal olarak etiketlediği kategorilere giren bireylerle yüz yüze gelmektedirler. Psikologlar, tüm insan davranışlarını bazı zihinsel süreçlerin bir fonksiyonu olarak gördükleri için birçok kriminal davranışın da bazı kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğunu kabul etmektedirler. Bazı suçluların önemli derecede rahatsız kişiler olduğu kabul edilse de bunlar suçlu nüfusun sadece küçük bir yüzdesini oluşturmaktadır. Psikologlara göre, kriminologlar suçluluğu, onu motive eden psikolojik süreçleri belirlemeden anlayamazlar⁵.

2.1.2.4. Sosyolojik Ekol

Bu ekol, suçu sosyal çevrenin bir fonksiyonu olarak görmektedir. Amerikan sosyolog-kriminologlarına göre kişinin suç teşkil eden hareketi de bütün diğer sosyal tavır ve hareket süreçlerine bağlıdır. Bu süreçler ise sosyal organizasyon, akıcılık, kültür ihtilafları, rekabet, toplumda tabakalaşma, siyasal, dinsel ve ekonomik ideolojiler, nüfus yoğunluğu ve oluşması, servetin dağılması, işsizliktir. Bu süreçler içinde kişinin nasıl suçlu olduğu, yani söz

konusu süreçlerin mekanizmasının izahına girilmiş ve suçlu olmanın da genel sosyal bilgi edinme teorilerine bağlı bulunduğu açıklanarak taklit, davranış değeri, aykırılıkların birleşmesi, takas ve saldırı kavramları öne sürülmüştür⁶. Sosyolojik teorilerin tümü, sosyal yapı, onun değerleri, normları ve kurumlarına suç nedenleri açısından odaklanmışlardır. Sosyolojik bakış açısından suçlu davranış, sosyal ortamın ürünüdür. Suçlu olmayan uyum formlarından sadece özde ayrılır. Kısaca sosyolojik referans çerçevesinde, hasta olan toplumdur⁵.

2.1.3. Suçlu Profili

Profil çıkarma, bir olay yerinin görünüşünün incelenerek, suçu işleyen bireyin kişiliğine ilişkin bir betimleme yapması sürecidir. Bir kişilik betimlemesi suçlunun yaşını, cinsiyetini, mesleğini, eğitimini, davranışsal bozukluklarını, yetişme tarzını, medeni durumunu, aile geçmişi, sosyal alışkanlıkları, yaşadığı yerin tipi ve genel koşullarını, birlikte yaşayabileceği insan tiplerini, ne tür bir araba kullanabileceğini, konuşma engelinin ya da diğer engellerinin olup olmadığını ve zorluk yaşayıp yaşamadığını içerir. Eldeki bilgiler, bize suçun nasıl işlendiğini anlatır⁷.

Cinayet suçlularının profilinde suç davranışıyla suçlu karakteristikleri arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Cinayet suçlularında suç yolları, suç ve suçlu karakteristikleri altında yatan psikolojik süreçlere vurgu yapılmaktadır⁸. Psikolojik profil çıkarmada ise olası suçlu karakteristiklerinin tanımlanması için suç davranışlarının analizi yapılmaktadır⁹. Psikolojik profil çıkarmada suç failinin psikolojik yapısı ve davranış karakteristiği belirlenmektedir. Bir suçlunun profilini çıkarmada kurbanla ilgili yaş, cinsiyet, ırk, medeni hal, ikamet yeri, zeka düzeyi, eğitim, meslek ya da iş, hayat tarzı, kişilik özellikleri, cinsel uyum, arkadaşları ve tanıdıkları büyük bir önem taşımaktadır. Suç mahalindeki kanıtlar ışığında suçlunun psikolojik profiline yönelik tahminler yürütülmektedir¹⁰. Son yıllarda cinayet suçlularının yordanmasında coğrafi profil çıkarma sistemi kullanılmaktadır. Coğrafi profil çıkarmada cinayet suçlusunun suçu nerede işlediği, suçlunun yaşadığı yer gibi konularda bilgi edinilir¹¹. Adam öldürmede vaka profilinin çıkarıldığı bir çalışmada, mağdurların ve failerin bireysel özelliklerine dikkat çekilmiştir. Mağdurların failin yakın sosyal çevresinde bulunduğu anlaşılmıştır. Failerin adam öldürme suçunu işleme

motivasyonlarının kişisel anlaşmazlık, evle ilgili tartışmalar ve hırs nedeniyle olduğu belirlenmiştir. Ayrıca failerde yoğun psikiyatrik rahatsızlık saptanmıştır¹².

2.1.4. 5235 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanununda Kasten Öldürmek Suçu (Madde 81)

Kasten öldürme, 5235 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kısım Kişilere Karşı Suçlar'ın birinci bölüm Hayata Karşı Suçlar başlığı altında düzenlenmiştir. Kasten öldürme, 81. maddede "bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır" olarak açıklanmaktadır¹³.

Kasten adam öldürme suçu genel anlamda; bir kimsenin kasten, birinin hayatına son vermesi diye tanımlanabilir. "Adam öldürme" maddi suçlardandır. Kasten adam öldürme suçunun öğeleri yasal, maddi, manevi öğeler ve hukuka aykırılıktır¹⁴.

Hiç kimse adam öldürme suçunu işlememeğe karşı sigortalı değildir. Herkeste mevcut olan adam öldürme itisi, ben öldürürsem beni de öldürürler korkusuyla frenlenerek dengede tutulmaktadır. Bu denge menfi şekilde bozulduğunda, planlanmış neviden adam öldürmelerde olduğu gibi suç işlenmektedir. İstanbul Kriminoloji Enstitüsü tarafından 1944-1945 tarihleri arasında yapılan anket neticesi 6386 adam öldürme suçlusunun 94 çeşit saikle harekete geçerek adam öldürme suçunu işledikleri tespit edilmiştir. Erkekler tarafından işlenen adam öldürmede önem sırasıyla yer alan bazı saikler; kadın yüzünden, arazi ihtilafı, kavga, gayrimenkule tecavüz, şeref ve namusu koruma, dövme, tahkir ve suç isnadı, geçimsizlik, kan gütme ve intikam almak olarak belirlenmiştir¹⁵.

2.2. ÖFKE

Bu bölümde, öfkeyi açıklayan tanım ve kavramlar, öfkenin nedenleri, öfkenin belirtileri ve anlaşılması, öfkeyle ilgili duygu ve davranışlar, öfkenin sonuçları anlatılmıştır.

2.2.1. Öfkeye İlişkin Tanım ve Kavramlar

Öfke, engelleme ve korku karşısında ortaya çıkan bir tepkidir¹⁶. Öfke, evrensel bir insani duygudur¹⁷. Sözcük anlamıyla öfke; "Engellenme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet,

gazap”¹⁸, biçiminde de tanımlanmıştır. Öfke, evrensel, doğal ve anlaşılabilir bir duygudur¹⁹. Öfke, doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen, son derece doğal, evrensel ve insani bir duygusal tepkidir⁴.

Psikoloji sözlüğünde, öfke kavramı, “Engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma, kısıtlanma, vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye veya kişiye yönelik şu veya bu şekilde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, negatif bir duygu” olarak tanımlanmaktadır²⁰. Öfke uygun ifade edildiğinde, sağlıklı ve doğal bir duygudur²¹.

Novaco²² öfkeyi olumsuz duygu, saldırganlık (mesela; zararlı davranış) ve düşmanlıkla (tutum, mizaç) yakın ilişkili olarak tanımlamaktadır. Öfke, saldırganlık eğiliminin duygusal bileşeni olarak tanımlanmıştır²³. Öfke günlük yaşamda önemli bir rol oynayan duygudur²⁴. Öfke bir işarettir. Öfkemiz incindiğimizi, haklarımızın ihlal edildiğini, gereksinimlerimizin ya da isteklerimizin doğru şekilde karşılanmadığını ya da sadece işlerin yolunda gitmediğini gösteren bir ileti olabilmektedir²⁵.

2.2.2. Öfkenin Nedenleri

Engellenen, gerçekleşmeyen beklentiler öfke yaratır¹⁶. Öfke, kişinin kendisine, diğerlerine ve başına gelenlere yani yaşadığı dünyaya karşı ortaya çıkmaktadır⁴.

Öfke hem dışsal hem de içsel bazı olaylarla ortaya çıkmaktadır. Öfkeye yol açan nedenler arasında, engellenme, haksızlığa uğrama, fiziksel incinme ve yaralanmalar, tacize uğrama, hayal kırıklığı, saldırıya uğrama, tehditler sayılabilmektedir²¹. Fiziksel ağrı, diğer fiziksel hoş olmayan durumlar ve sosyal stres öfkenin en önemli tahrik edicileridir²⁶. İnsanların reddedildikleri, dışlandıkları durumlarda öfke hissettikleri ileri sürülmektedir²³.

Öfkemiz, yaşamımızdaki önemli bir duygusal sorunu ihmal ettiğimizi ya da ilişkimizde kendimizden -inanç, değer, arzu ya da hırslarımızdan- çok şey feda ettiğimizi gösterebilmektedir. Öfkemiz, başa çıkabileceğimizden çok daha fazlasını yaptığımızı ya da verdiğimiz gösteren bir işaret olabilmektedir. Ya da

öfkemiz başkalarının bizim için, kendi gelişimimiz ya da yeterliliğimiz pahasına çok fazla şey yaptıklarına dair bir uyarı olabilmektedir²⁵.

2.2.3. Öfkenin İfade Edilmesi, Belirtileri ve Anlaşılması

Günlük yaşamda öfke türlü belirtilerle dışa vurulmaktadır. Bunların başında öfkenin sözlü olarak anlatımı gelir. İnsanın karşısındakini küçük düşürücü, kırıcı, alay edici sözler kullanması gibi öfkenin sözlü saldırganlıkla birlikte geniş bir yelpaze içinde anlatım olanağı bulduğunu gösterir. Mesela, küfür öfkenin sözlü olarak anlatımıdır; bir başkası ise ağlamaktır. Genel olarak öfkenin doğrudan anlatım biçimi saldırganlıkla birlikte olur¹⁶.

Öfkenin fiziksel belirtileri olarak; yüzde sararma, solma, kan basıncının yükselmesi, solunumun artması, göz bebeklerinde daralma ya da genişleme sayılabilmektedir. Bu belirtiler, bireyi davranışa hazır duruma getirmektedir. Hafif düzeyde öfke, fizyolojik işlevleri uyarmaktadır. Bireyi daha verimli iş yapabilecek duruma getirmektedir²⁷.

Öfke olumlu veya uygun yollarla ifade edilebilir. Bireyler karşılıklı iletişim kurarak duygularını ifade edebilir; ama bu durumda karşıdakinin de duyguları dikkate alması ve bireyi dinlemeye çalışması gereklidir. Bireyler olaya ilişkin tepki vermeden önce olası davranışları ve sonuçlarını düşünür ve bu şekilde problemi çözmeye çalışırlar. Kimi zaman da olumsuz olay yaşanan bireye mesafe koyarak mola verilir. Sonunda da öfke kontrol altına alınır. Öfkeyi uygunsuz veya daha fazla olumsuz ifade etmenin yollarından biri insanlara ya da nesnelere karşı fiziksel saldırıdır. Bir başka yolu da sözel saldırıdır. Bu ifade tarzı insanları küçük düşürme, alay etme, lakap takma vb.den oluşmaktadır²⁸.

Öfkeyi ve günlük yaşamımızdaki işlevini daha iyi anlamamızı sağlayabilecek bazı özellikler şunlardır:

- Öfke, son derece normal ve yaşamın sürdürülmesi için gerekli bir duygudur.
- Öfke, duygusal bir tepkidir.
- Öfke, uyarıcı bir işarettir.
- Öfke, kişiyi tehditlere karşı uyarır ve kendisini korumasına olanak sağlar.
- Öfke, yeni öğrenmeler için bir motivasyon kaynağıdır.
- Öfke, sınırlandırılabilirdiği sürece sağlıklıdır ve işe yarar.

- Öfke, kontrol edilmediğinde kişinin kendisi ve çevresi için zararlı olabilir.
- Öfkenin sağlıklı ve işe yarar olabilmesi için inkar edilmemesi, bastırılmaması ve öncelikle kabul edilmesi, tanınması ve kontrollü bir biçimde ifade edilebilmesi gerekir⁴.

Sağlıklı iletişimin olduğu ortamlarda birey, kendi duygularını rahat biçimde ifade edebilmek ve çevresi tarafından anlaşılacak ister. Yaşam sürecinde, bireyin duygu ve düşünceleri, dış çevre tarafından kontrol edilmeye çalışılır ve yönlendirilmeye çalışılır. Bu durumda, birey kendisini rahatsız hissedebilir. Yaşamda diğerlerinin duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol etmeye çalışan bireyler, insanların psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadırlar. Bu durumda, karşıdaki bireyin göstereceği birinci tepki, “kendisine yöneltilen bu kontrolü reddetmek ve ona direnmektir”. Bu ise “öfkelenmek ve öfke davranışı sergilemek” biçiminde ortaya çıkar. Bir başka deyişle; birey kendisine yöneltilen dış kontrole öfkelenerek tepkisini ortaya koyar. Böyle bir iletişimle yüz yüze kalan bireyin göstereceği ikinci tepki ise “öfkelerini içe atarak kendisini kontrol etmek isteyen dış etmenlerin kontrolüne girmeyi kabul etmek” olarak ortaya çıkabilir²⁹.

2.2.4. Öfkeyle İlgili Duygu ve Davranışlar

Öfkeli kişi, her şeyin sorun olduğunu, kötü sonuçları dikkate almadığını, öfkeden kurtulamadığını düşünür ve bu durum kişinin davranışlarını etkiler³⁰.

Öfke ve saldırganlık gibi duygu durumlarının düşünce düzeyine yansımaları, nefret ve düşmanlık gibi kavramları yansıtmaktadır²¹.

Yapılan çalışmalarda, öfkeyle ilgili yüz ifadelerinin ortak evrimsel kökene sahip varlıklarda benzer olduğu görülmüştür¹.

Öfke evrensel bir duygu olmakla beraber, her kültürde farklı şekillerde yaşanmaktadır. Öfkenin ifade biçimlerinden en önemlisi, saldırganlık olarak görülmektedir³¹. Öfkeyle ilişkili davranışlar, kişilerarası ilişkiler ve bireysel farklılıklardan kaynaklanmaktadır³². Öfkenin saldırganlık davranışı ve klinik bozukluklarda yüksek korelasyon göstermesi nedeniyle, bu duygunun cezaevinde sistematik olarak değerlendirilmesi önem kazanmıştır²².

Öfkeyle ilişkili olarak nöropsikiyatrik bozukluklar (disleksi), ciddi ruhsal rahatsızlıklar ve antisosyal, paranoid, sınır kişilik bozuklukları tartışılmıştır²².

Anksiyete bozukluğu olan bireylerde öfke yaşantısı sıklığının fazla olduğu belirtilmiştir³³.

2.2.5. Öfkenin Etkileri ve Sonuçları

Belirli bir sınır içinde öfke, karşılaşılan engeli aşmak, hoş olmayan durumdan kurtulmak için gerekli tutum ve davranışta bulunma olanağı vermektedir. Ayrıca, diğer duygulanımlar gibi kişiliği koruyucu yönde işlev yapabilmektedir¹⁶.

Öfke, kişilerarası sorunlu ilişkilere, boşanmaya, çalışma yaşamında üretkenliğin ve işlevselliğin bozulmasına, fiziksel ve ruhsal sağlıkta önemli sorunlara neden olabilmektedir³⁴.

Öfkeyle ilgili gözden geçirilmiş araştırmalarda, saldırgan yetişkinlerde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve kalp rahatsızlıkları riskinin yüksek olduğu anlaşılmıştır³⁵.

Öfke, saldırgan davranış gibi ciddi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır³⁶. Öfke kimi zaman kısa süreli, orta şiddette ve hatta kişiye faydalı, kimi zaman ise, çok şiddetli, yoğun, sürekli ve tahrip edici olabilmektedir³¹. Öfke de diğer birçok duygu gibi anlaşılabilen, kabul edilebilen ve etkin bir biçimde kullanıldığında işe yarayabilen bir duygudur⁴.

Öfke kontrolden çıkıp da yıkıcı hale dönüşürse, okul-iş hayatında, kişisel ilişkilerde ve genel yaşam kalitesinde sorunlara yol açmaktadır. Pek çok kişisel, sosyal problemlerin (örneğin, çocuk istismarı, aile içi şiddet, fiziksel ya da sözel saldırganlık, toplumsal şiddet) temelinde öfke bulunmaktadır²¹.

2.2.6. Öfkeyle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

2.2.6.1. Psikanalitik Kuram

Freud'a göre çocukta kişiliğin oluştuğu temel gelişim dönemlerinden anal dönemde, öfkenin temelleri atılmaktadır. Anal dönemle sadist eğilimler arasındaki ilişkinin temelinde iki öge bulunur. Bunlardan ilki, dışkının püskürtülmesinin saldırgan bir davranış olarak yorumlanmasıdır. Bir başka deyişle dışkıyla öfke eşanlam taşır ve dışkı çocuğun kızgınlık duygularını dile getirmesinde başlıca araç durumuna gelir. Bilindiği gibi, yetişkin yaşamda öfke boşaltırken seçilen deyimlerin bir bölümü, dışkı ya da dışkıyı püskürtme anlamına gelen sözcükleri de içerir. İkinci öge, çocuğun anüs kaslarının denetimini kazanmasından kaynaklanan güçlülük duygusudur. Ne var ki, bu

güçlülük duygusu annenin uygulamak istediği programın tehdidi altındadır. Dışkıyı tutmakla inat etmesi aşırı biçimde cezalandırılır ya da denetimini yitirmesi çok ayıplanırsa, çocuk anneye ilişkisinde oral dönemin ilkel nitelikli davranış örüntülerine gerileyebilir. Anal dönemde tuvalet eğitimi barışçı yollardan tamamlanmamışsa çeşitli uyumsuz karakter özellikleri geliştirilir. Kızgınlık duygularını (dışkıyı) tutma çabası tüm duygusal tepkilerin ketlenmesine neden olabilir (anal tutucu karakter). Annenin tutarsız davranışlarına ya da ilgisizliğine karşı duyduğu öfkeyi boşaltma alışkanlığı geliştiren çocuklarda, karşıt duyguları (sevgi ve nefret) birlikte yaşama, derbederlik, öfke tepkileri gösterme, başkaldırma ve sadist-mazoşist eğilimler yaşam boyu izlerini sürdürür. Bu gibi kişiler her şeye, özellikle otoriteye, karşıt öneri de getirmeksizin, sürekli karşı çıkarlar (anal tepkici karakter)³⁷.

2.2.6.2. Engellenme–Saldırganlık Hipotezi

Psikanalitik yaklaşımı temel alan bir görüştür. Psikanalitik yaklaşımın daha sonraki temsilcileri, “Herhangi bir amaca ulaşma engellendiğinde bireyde incitme davranışını güdüleyen bir öfke duygusu ortaya çıkar” biçiminde bir hipotezi ortaya atmış ve savunmuşlardır. Engellenme-saldırganlık hipotezi ile ilgili açıklamalar incelendiğinde, yapılmış olan açıklamaların iki yönünün bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri, öfkenin olağan nedeni engellenmedir. İkincisi ise, öfke ve saldırganlığın doğuştan gelen bir dürtü olduğu ve amacına ulaşmaya kadar süren bir enerji biçimi özelliği taşımasıdır³⁸. Çoğu erkek için öfkenin en büyük kaynağının engellenme olduğu belirtilmektedir³⁹.

2.2.6.3. Gestalt Kuramı

Bu görüşe göre, duygulardan bahsetmek yerine onların yaşanması önemlidir. Şekil arka plandan, zeminden çıktığı halde tamamlanmamış ya da çözümlenmemişse, bireylerin küskünlük, öfke, nefret, acı, kaygı, keder, suçluluk, vazgeçme gibi açığa vurulmamış duygularında kendini gösteren bitirilmemiş işleri kalmıştır. Bu duygular, tam bir farkındalık içinde yaşanmadığından, arka planda gezinip dururlar ve kişinin kendisi veya başkalarıyla etkin bir biçimde ilişki kurmasını engelleyen biçimlerde şimdiki yaşama taşınırlar. Bitmemiş işler, bireyin açıklayamadığı duygularıyla yüzleşip, bu duygularıyla baş edebildiği ana kadar varlıklarını sürdürürler⁴⁰.

2.2.6.4. Davranışçı Yaklaşım

Davranışçılara göre, öfkeye ve saldırganlığa verilen tepkiler aynen diğer davranışlar gibi öğrenilmiştir⁴¹. Bu yaklaşımda, başka bir kişinin kasti yarattığı geçmişteki istenmeyen olaylar öfke için ilk uyarıcıdır. Öfkenin hareket eğilimi vurmaktır. Öfkeyle ilişkili uzun süreli amaç zaferdir. Öfke, korkunun tam tersi bir yaklaşma davranışdır. Bu, öfkeli kişinin istenen şekilde cezalandırma fırsatını yaşaması anlamına gelir. Modele göre, saldırgan veya öfkeli davranışların değişimi zor olmaktadır⁴².

2.2.6.5. Transaksiyonel Analiz (TA)

Bu yaklaşımda hoş olmayan ve istenmeyen duygular raket olarak adlandırılır. Raketler bireyin yaşam senaryosunun temel parçasıdır. İnsanlar kızma raketi, suçluluk raketi veya depresyon raketi geliştirebilir. Raket duygular, otantik (gerçek) duyguyu kapatmak üzere kullanılır. TA'da dört temel duygunun otantik olduğu kabul edilmektedir. Bireyin varlığını tehdit eden herhangi bir durumda korku, bireyde hoşnutluk yaratan herhangi bir yaşantı karşısında memnuniyet, istek ve beklentilerinin gerçekleşmemesi veya kayıp durumunda üzüntü, bireye zarar veren herhangi bir durum karşısında da kızgınlık yaşanacaktır. Bu duygular bu şekilde yaşandığında otantiktir ve karşılaşılan problemi çözmeye yöneliktir. Bir şeye kızdığımız zaman, o anda ne yapmamız gerektiği ile ilgili bilgi sahibi oluruz ve yapmamız gerekeni yapabiliriz. Duygular otantik olarak yaşandığında korku gelecek ile, kızgınlık içinde bulunulan an ile, üzüntü ise geçmiş ile ilgili olarak problem çözmeye yardımcı olan duygulardır. Bazıları kendilerine zarar veren herhangi bir durum olmamasına rağmen kızgınlık yaşar ve hemen hemen pek çok durumda kızgınlık yaşar. Bu duyguları yaşantıları ile tutarlılığı olmadığından, hissedilen duygu hiçbir şekilde problem çözümüne yardımcı olamaz. Otantik kızgınlık yaşantısında, birey kendisini bir zarardan koruyabilirken; otantik olmayan kızgınlık duygusu durumla ilişkili olmadığından hiçbir yarar sağlamaz⁴³.

2.2.6.6. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre, insanların karşılaştıkları olaylara ilişkin bilişsel değerlendirmeleri, olaylara verecekleri tepkiler açısından önemlidir³⁸. Bilişsel davranışçı yaklaşımda (BDT) öfke duygusu içeren tepkiler bireyin olayları

algılayış biçimiyle etkilidir⁴⁴. Bilişsel modele göre, aşırı öfke, haksızlık, kötü muamele, adaletsizlik ve engellenmiş gereksinim temalarıyla ilgili olarak ortaya çıkar. Patolojik biçimde öfkeli kişi sadece kendisine zarar verilmiş gibi görmez fakat daha çok durumun birilerinin özensizliği, yetersizliği veya kötü niyeti sonucu olduğunu vurgular. Bu bireyin saldırganlaşması ve saldırıya (sözel, fiziksel ve diğerleri) geçmesiyle sonuçlanmasına karşılık birey kendi eylemlerini haklı ve kendini koruma şeklinde görür⁴⁵. BDT'ye göre, öfke döngüsü içinde kızışma önlenemez, çabuk ve hızlı bir zamanda önlenemeyen bir hal alabileceğinden dolayı bu döngü ne kadar erken kesilirse bireyler öfkelerini daha iyi kontrol edebilirler⁴⁶.

2.2.6.7. Varoluşçu Yaklaşım

Varoluşçu yaklaşımın önde gelen isimlerinden olan Fritz Perls'e göre insan, çoğu kez başkalarına yansıttığı öfke gibi olumsuz duyguları da dahil, tüm duygularının sorumluluğunu üstlenmelidir. Birey, başkalarına yönelik öfke duygusunun eşlik ettiği, kendisine yönelik eleştirici tutumlarını kabul etme sorumluluğunu üstlenmediği için bu duygularını başkalarına yansıtır. Diğerlerinin öfkeli olduğuna inanır. Birey kendisinin değilmiş gibi yaşadığı öfke duygularını kendisine mal ettikçe zenginleşir³⁷.

2.2.6.8. Yeni Birlikçilik Model (Cognitive-Neoassociationistic Analysis)

Yeni birlikçilik modeline göre öfke duygusunun gelişiminde ve duygusal saldırganlığın ortaya çıkmasında olumsuz duyguların (mutsuzluk, depresyon vb.) etkisi bulunmaktadır. Bireyin olumsuz duygularına dikkat çeken ve bilişsel bir yapıyı hedefleyen bu model, olumsuz duyguların bireyin atıflarını, değerlerini ve şematik kavramlarını etkilediğini belirtmektedir⁴⁷.

2.3. SALDIRGANLIK

Bu bölümde, saldırganlığın tanımı, ilgili kavramlar, türleri, cinsiyete göre saldırganlık ve saldırganlığa ilişkin kuramsal yaklaşımlar anlatılmıştır.

2.3.1. Saldırganlığa İlişkin Tanım ve Kavramlar

Saldırganlık, benliğin ihtiyacı bulunduğu bütün şeyleri elde etmek ve gerekli olanları yaptırmak için dışa dönük olan bütün aktif eğilimler ismi altında toplanmaktadır⁴⁸. Öfkenin doğrudan anlatım biçimi saldırganlıkla birlikte

olmaktadır. Saldırganlık, başka kişilere ya da nesnelere yönelmiş olan zararlı, yok edici bir davranış biçimidir. Öfke gibi saldırganlık da engellenme ya da kişinin kendisini engellenmiş olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Saldırganlığın anlatımı ve dışarı yansımaları, bastırılmış duyguların açığa çıkması değil, öfkenin eyleme geçmesidir. Böylece saldırganlıkta bir hareket, eylem söz konusudur¹⁶.

Saldırganlığa ilişkin ilk nedensellik yüklemelerinden biri kişinin niyetidir. Eğer kişi birini incitmeye çalışıyorsa genellikle biz onu saldırgan biri olarak görürüz; eğer zarar vermeye ya da incitmeye çalışmıyorsa, saldırgan davranışta bulunmuyordur. Bu nedenle saldırganlık, başkalarını incitmeyi amaçlayan (niyet) her türlü davranış ya da eylemdir biçiminde tanımlanabilir. Bu kavramın saldırganlığa uygulanması çok güçtür. Çünkü yalnızca gözlenebilir davranışa bakılarak varlığına ya da yokluğuna karar verilemez. Çoğu kez kişinin niyetinin ne olduğunu bilmek zordur ve bu yüzden saldırgan olup olmadığı hakkında bir yargıya varamayız. Fakat bu sınırlılığı kabul etmek zorundayız çünkü, saldırganlığın sağlıklı bir tanımlamasını yapmak ancak niyetten de söz edilerek tanımlandığında mümkündür⁴⁹.

Saldırgan davranışlarla şiddet arasındaki ilişki ve sınır tartışma konusudur. Şiddet kızgınlık, öfke, kin, nefret ve düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimi olarak tanımlanmaktadır. Şiddet, saldırgan davranışları, kaba kuvveti; beden gücünün kötüye kullanılmasını; yakan, yıkan, yok eden eylemleri; taşlı, sopalı, silahlı saldırıları, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri belirlemektedir²⁷. Bir arzu ya da ihtiyaç engellendiği zaman hayvanlarda, çocuklarda ve yetişkinlerde saldırgan davranışlar ortaya çıkmaktadır. Bu saldırganca davranış, çoğu kez boşuna da olsa, engellenen amaca şiddet yoluyla ulaşmaya yönelik bir çabadan oluşmaktadır⁵⁰.

Saldırgan davranışlar, şiddet eylemleri, kargaşa, terör, insanlara bedensel, ruhsal ve toplumsal olarak zarar veren etkenlerin başında yer almaktadır. Bu tip zararlı etkenlerden kurtulmak için insan, bir ucunda kaçma, bir ucunda savaşıma bulunan geniş bir yelpaze içinde yer alan davranış kalıplarını kullanmaktadır²⁷.

Saldırı ve şiddet içeren iletiler, öfke dolu mimikten adam öldürmeye kadar giden, geniş bir yelpaze içinde yer alan sözsüz ve sözlü davranışlara yol açmaktadır²⁷.

Öfkeli ve kızgın olmak, saldırgan bir davranış için gerekli olan öznel haberdarlık ve hazırlık durumunun son aşaması olarak kabul edilmiştir. Ayrıca saldırgan davranışların duygusal düzeyinde, kızgınlık ve öfkeden başka, değişik derecelerde kin, nefret, düşmanlık gibi bütün yok edici duygular da bulunabilmektedir. Bütün bu duygular, öfke gibi saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin tetiğini çekmektedir²⁷. Tangney ve ark.¹⁷ öfkenin saldırganlık için itici bir uyaran olduğunu belirtmiştir.

Saldırganlık insanlarda genellikle, ister fiziksel olsun ister sözle olsun, bir başka insana zarar verme niyetiyle yapılan davranış olarak tanımlanmaktadır⁵¹.

Saldırganlığın 200'den fazla olan çeşitli tanımlamalarının hepsinde, saldırganlığın temel ögesinin: diğerlerine fiziksel veya psikolojik zarar verme niyeti olduğu belirtilmiştir; saldırganlık kızgınlık, öfke, nefret dolu, tahrip edici bir davranış veya zorlayıcı bir şekilde yapılan bir eylemdir⁵².

Saldırganlık, genel olarak, diğerine zarar vermek amacıyla bir kişi ya da grup tarafından gerçekleştirilen davranış olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlık bir davranış olarak tanımlandığında, davranışa dönüştürülmeyen düşmanlık duyguları tanımın dışında bırakılmaktadır. Fiziksel saldırganlık (örneğin, diğerine vurma) ve sözel saldırganlık (örneğin, aşağılama, suçlama) ise tanıma dahil edilmemektedir. Bunun yanı sıra, pasif saldırganlık olarak tanımlanan ve aktivite içermemesine karşın zarar verme niyeti taşıyan hareketsizlik de bu tanımın içine girmektedir. Düşmanlık içeren saldırganlık, saldırganın hedefi sevmemesi ya da nefret etmesinden kaynaklanan ve temel amacı hedefe zarar vermek olan bir saldırganlıktır ve saldırganlık davranışının daha "saf" bir biçimi olarak tanımlanmaktadır. Araçsal saldırganlıkta zarar verme niyetinin bulunmasına karşın, ana amaç kendini koruma ya da herhangi bir başka şey olabilmektedir³.

Kişilik özelliklerinin saldırganlığı etkilediği belirtilmektedir. Yüksek kontrollü bireyler, saldırganlık hissetmelerine karşın bunu davranışa dönüştürme konusunda kendilerini kısıtlamaktadırlar. Düşük kontrollü bireyler

ise en ufak bir provokasyona bile saldırganca tepkide bulunmaktadır. Buna karşın, sürekli olarak ve aşırı biçimde kışkırtılan yüksek kontrollü bireyler, aniden bir şiddet patlamasında bulunabilirler³.

Psikoloji sözlüğünde, saldırganlık kavramı, “Öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış” olarak tanımlanmaktadır²⁰.

Saldırganlık, bir başkasını kasten incitmeye yönelik kasıtlı bir eylemdir. İnsan sosyal, fiziksel, psikolojik olarak birçok açıdan incinebilir. İnsanlarda bilinçli olarak kontrol edebilecekleri bir saldırganlık eğilimi vardır. Ayrıca, insanlar eyleme dönüştürdüklerinden daha fazla saldırganlık eğilimini baskılamaktadırlar. Yani baskılanmış saldırganlık, eyleme dönüşen saldırganlıktan daha fazladır²³.

2.3.2. Saldırganlık Türleri

Saldırganlığın türlerine bakıldığında; düşmanca saldırganlık (hostile aggression), öfke ve düşmanlıktan meydana gelmektedir. Bu saldırganlık türünde öncelikli amaç, düşmanca dürtüleri ve öfkeyi doyumak için nesneye ve insanlara zarar vermektir. Araçsal saldırganlık (instrumental aggression) ise hedefe ulaşma arzusundan kaynaklanmaktadır. Sembolik saldırganlık, zarar vereceği kişinin fiziksel gücünü zayıflatmak, kişiliğine zarar vermek amacıyla sözel olarak yıpratıcı saldırıda bulunmaktır. Onaylanmış saldırganlık, toplum tarafından kabul edilebilir bir saldırganlık türüdür; savaşta askerin saldırganlık davranışı göstermesi bu tür saldırganlık türüne örnektir⁵³.

Geen'e⁵⁴ göre saldırganlık, öfkeli veya duygudurumsal saldırganlık ve araçsal saldırganlık olmak üzere iki kategoride sınıflandırılabilir. Psikologlar saldırganlığı sıklıkla düşmanca ve araçsal olarak kategorize etmektedirler⁵⁵. Birçok teorisyen, yegane amacın bir başkasına zarar vermek olan düşmanca saldırganlıkla (hostile aggression); canını kurtarmak niyetiyle yapılan araçsal saldırganlığın (instrumental aggression) birbirinden ayırt edilmesini savunmaktadır. Saldırgan davranışlar arasındaki bu ayırım davranış niyetinin ne olduğunun yorumlanmasına bağlıdır ki bu da, günlük uygulamada insanlar için bile çok zor bir iştir. Hayvanlarda, bu iki tip saldırgan davranışın farklı

mekanizmalara dayanıp dayanmadığını göstermenin güç olduğu anlaşılmıştır. Genellikle kullanılan varsayım, düşmanca saldırganlığın büyük bir ölçüde doğuştan gelen biyolojik faktörlerce belirlenen bir içgüdü veya dürtü olduğu, araçsal saldırganlığın ise, kendilerinden güçlü olan kimselerce yapıldığının görülmüş olması veya ödüllendirici olması sebebiyle öğrenilmiş tepkiler olmasıdır⁵¹.

Düşmanca saldırganlık, kişinin aşağılandığı, tahkir edildiği, kasıtlı bir tahrik olarak algıladığı hallere karşı verilen bir yanıtır⁵². Düşmanca saldırganlıkla ilgili literatür gözden geçirildiğinde genel bir model ortaya çıkmaktadır. Düşmanca saldırganlık, bir engellenme ve düşmanca saldırganlıkla başlamaktadır. Bu modele göre, tahrike otomatik olarak tepkide bulunulmamaktadır. Tam tersine tahrikin aktif ve düşünen bir birey tarafından alınıp yorumlandığı varsayılmaktadır. Bireyin nasıl tepkide bulunacağı, geçmiş yaşantısına, engellenmeye ilişkin daha önceki tepkilerine, kişilik yapısına, biyolojik özelliklerine ve fiziksel koşullara bağlıdır. Birey tahrik durumunu şiddetli ve yoğun tahrik olarak yorumlayabileceği gibi, bir tahrik olarak değil karakterinin sınanması olarak ya da geri çekilmesi gerektiğine ilişkin bir işaret olarak da görebilir. Birey farklı duygular yaşayabilir: Kendini hakir görme (self-deprecation) ya da çaresizlik, kızgınlık veya düşmanlık. Birey buna uygun biçimde davranışta bulunur. Kendini hakir görme, geri çekilme ve özsaygının zedelenmesi duygusunu ortaya çıkaracaktır. Kızgınlık, saldırganlığı ve şiddeti doğuracaktır. Bazı durumlarda birey saldırganlığın yönünü değiştirebilir, düşmanlık duygularını reddedebilir ve hatta tahrik unsuruna (tahrik edene) yönelik abartılı bir sevgi duygusu geliştirebilir. Ortamda bulunan diğerleri, bireyin tepkilerini etkileyebilir. Eğer diğerleri şiddet içeren davranışlar gösterirler ya da bu tür davranışları teşvik ederlerse, birey de benzer davranışlar gösterebilir. Eğer saldırganlığı cezalandırırlar ya da desteklemezlerse, birey şiddete yönelik davranışlara yönelmeyebilir³.

Araçsal saldırganlık, para, şöhret, toplum tarafından kabul edilme gibi anlamlı, değerli hedeflere ulaşabilmek için gereken saldırganlıktır⁵². Araçsal saldırganlık, hedefin tahriklerince güdülenmeyen, zarar verme amacının hedefe ilişkin düşmanlık ve nefret duyguları değil, bir amaca erişme ya da kişisel

ihtiyaçları karşılama olan davranışlar, araçsal saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. Araçsal saldırganlık türlerine bakıldığında;

1. Amaç-Yönelimli Saldırganlık: Bir hırsız, kurbanın cüzdanını almak için onu yere fırlatabilir; bir boksör rakibine nakavt edici bir yumruk vurabilir, bir asker düşmana ateş edebilir. Tüm bu saldırgan davranışlar herhangi bir düşmanlık niyeti taşımadan ve bir amaca erişmek için gerçekleştirilebilir. Bu tür durumlarda, araçsal saldırganlık söz konusudur.

2. Sosyal dl ve Onay Amacıyla Saldırganlık: Diğerlerinin onayını kazanmak, bazı saldırganlık durumları açısından temel motivasyon kaynağı olabilir. Genç etelerince gerçekleştirilen bazı saldırganlık eylemlerinin ana amacının diğerlerinin onayını kazanma olduğu kanısı uyanmaktadır. Bazı durumlarda, katliam bile grup içinde kalmanın bir aracı olabilmektedir.

3. Sosyal Rol Olarak Saldırganlık: İnsanlar, saldırgan olduğuna inandıkları bir kişinin rolüne girdiklerinde saldırgan davranışlara yönelebilirler. Örneğin, Zimbardo'nun, cezaevi deneyinde, ğrenci denek gardiyanların, "mahkumlara", saldırgan davranışlarda bulunmaları için emir vermenin gerekmediği grlmştr. "Gardiyanların" davranışları bazen kaba, hatta sadistedir ve ğrenci "gardiyanlar" araştırmadan sonra kendi davranışlarını düşündükçe rperdiklerini belirtmişlerdir.

4. Emir Altında Saldırganlık: Amerikan askerlerinin 1968'de Güney Vietnam'da suçsuz sivillere yönelik My Lai katliamı, Nazi toplama kamplarını yöneten Almanların davranışları, son yıllarda El Salvador, Lübnan ve dünyanın diğer bazı Őehirlerinde savunmasız sivillere yönelik askeri ve askeri olmayan güçlerce gerçekleştirilenler, bireylerin emir altında gerçekleştirebilecekleri saldırganlık eylemleridir.

5. Saldırganlığa Yöneltici Karmaşık Dürtüler: Saldırganlığın değişik türleri varsa da, gerçekte belirli bir saldırganlık durumunda, çok çeşitli dürtüler rol oynayabilir ve saldırgan, eylemini gerçekleştirirken, bunlardan hangilerinden etkilendiğini ayırt edemeyebilir. Araçsal saldırganlık birkaç dürtüyü doyrurabilir. Örneğin, ordu, askerlerin, st rütbeli bir subayın emri ile düşmana saldırganca davranmasında ısrar etmektedir. Düşmana yönelik saldırganlıkta, ödüller (madalya) ve saldırma emrine uymayanlara yönelik ceza mekanizmaları (divan-ı

harp ve hatta idam cezaları) kullanılmaktadır. Düşmanca saldırganlık körüklenmektedir: Düşmanın savaştan sorumlu, tehlikeli ve kötü olduğu savunulmaktadır. Savaş propagandası, araçsal ve düşmanlık içeren saldırganlığı birleştirme çabasıdır. Örneğin, sporcular, özellikle fiziksel temasa dayalı türlerde, başlangıçta araçsal saldırganlıkla başlamakta, fakat kısa bir süre sonra rakibinin davranışlarını düşmanca saldırganlık olarak yorumlayarak karşılığında düşmanlık içeren saldırganlık türü tepkilere yönelmektedir³.

Fiziksel saldırgan davranışlar iki ayrı alt gruba ayrılarak sınıflandırılır: a. Kontrol edilemeyen saldırgan davranışlar (birden bire ortaya çıkan, kasıtlı olmayan, tepkili) ve b. Planlı, kontrol edilebilen, duygusal olmayan (önceden planlanmış, kasıtlı). Birden bire ortaya çıkan saldırgan davranışlar doğal bir tepki veya genellikle telaşlı, huysuz bir ruh hali ve davranışsal kontrolün kaybı ile birlikte görülür⁵⁶.

2.3.3. Cinsiyet ve Saldırganlık

Tüm insanlar eşit derecede saldırgan değillerdir. Yaşamın birinci gününden itibaren erkekler kızlardan daha saldırgandır. Oyunları daha serttir, yetişkin suçları daha fazla ve daha şiddetlidir. Çeşitli kültürlerde erkek saldırganlığının daha fazla olduğu gösterilmiş ve birbirlerinden İsviçre ve Etiyopya kadar farklı olan topluluklarda bildirilmiştir. 1990'ların sonunda ABD'de erkeklerin cinayet işleme olasılığı kadınlardan 8-9 kat, silahlı soygun yapmaları olasılığı 9 kat daha fazla bulunmuştur. Erkeklerin şiddet içermeyen suç işleme olasılıkları da kadınlardan fazladır⁵⁷.

2.3.4. Kuramsal Yaklaşımlar

2.3.4.1. Etholojik Görüş

Konrart Lorenz ve arkadaşları saldırganlığı bütün organizmalarda bulunan bir güç olarak görmektedir. Bu güç (saldırganlık) türlerin yaşam mücadelesi için bir savunma aracı olarak kullanılmaktadır. Nüfusun artması, besin kaynaklarının azalması, o bölgede yaşayan canlılar arasında birbirlerine yönelik saldırganca davranışların artmasına ve canlı türünü azaltmaya yönelir. Böylelikle kalan nüfusun daha geniş bir alanda ve daha yeterli besinlerle yaşamaları sağlanır. Başka bir etholog olan Robert Andrey'e göre saldırganlık belli bir toprağa sahip olma ve onu koruma ihtiyacından kaynaklanır. Her canlı belirli bir alanı kazanma, sahip olma ve koruma ihtiyacındadır. Yaşam alanı

denilen bu alanın genişliği türden türe değişir. Bu alanın daralması organizmalar tarafından kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılanır. Saldırganlık yaşam alanına yapılan ve yapılacak olan hücumlara yönelik bir harekettir. Basit seviyedeki organizmaları ve hayvanları gözleyerek geliştirilmiş bu kuramın insanlardaki saldırganlığı açıklamada her zaman yeterli olduğu söylenemez⁵⁸.

2.3.4.2. Davranışçı yaklaşım

Davranışçılar, insanların doğuştan iyi ve akıllı olarak doğduklarını, kötü eğitim, kötü kurum ve kötü örneklerle davranışın bozulduğunu öne sürmektedir. İnsanı doğuştan gelen eğilimleri değil, yalnızca çevrenin etkisi davranışları biçimlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre, küçük bir çocuğun saldırganlığın ödüllendirildiği bir ortamda büyümesi onun ileride şiddet davranışına yönelmesine neden olacağı düşünülmektedir⁵⁹.

2.3.4.3. İçgüdüsel ve Biyolojik Kuramlar

İçgüdüsel ve biyolojik kuramlara göre Spencer, insanda, haza yönelme ve acıdan kaçma yönündeki doğal eğilimin, insanları bazı durumlarda, şiddete yöneltebilecek kadar etkili olabileceğini öne sürmüştür. Bu gibi durumlardan, güçlü olan yaşayacak, zayıf ise yok olacaktır. Böylece daha sonra araçsal saldırganlık olarak tanımlanan bu durum, güçlü olanın yaşaması için önemli ve gerekli bir koşul olmaktadır³.

Saldırganlığa ilişkin biyolojik yaklaşımlardan bir diğeri, çeşitli hormonların salgıları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bazı bulgular, erkeklik hormonu salgısı olan androjen salgıları ile saldırganlık arasında bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Hayvan davranışı üzerinde çalışanlar, bazı türlerde erkeğin daha saldırgan olduğunu gözlemişlerdir. Erkeklik hormonlarının etkileri, iğdiş edilen erkeklerin daha az saldırgan olmasına ilişkin bulgular tarafından da desteklenmektedir. Bu nedenle saldırgan erkek hükümlüler, bazen tedavi amaçlı iğdiş edilmişlerdir. ABD' de bu türden iğdiş edilme olayları ilk kez Indiana hapishanesinde gerçekleştirilmiştir ve bunların yararlarının görülmesi, iğdiş etme uygulamalarını destekleyen yasaların konmasına yol açmıştır (bir süre sonra bunlar kaldırılmıştır). Bazı Avrupa ülkelerinde, saldırgan erkek hükümlüler halen iğdiş edilmektedir. Bu tür operasyonlar genellikle mahkumların rızasıyla gerçekleştirilmektedir. İğdiş etme olaylarının, genel bir uysallaşmaya

ve suç işleme oranlarında düşüşe yol açtığı rapor edilmektedir³. Nörobiyolojik olarak saldırganlık ve antisosyal davranış arasında ilişki bulunmaktadır⁶⁰. Beyindeki plazma serotonin sentez ve dağılımının geçici olarak azalmasının erkeklerde laboratuvar ortamında saldırganlık artışına neden olduğu belirlenmiştir⁶¹.

Saldırganlığın genetik boyutuna bakıldığında, suça yatkınlığın ailevi özellik gösterdiği uzun zaman önce fark edilmiştir. İkizlerde yapılan ve suçlu biyolojik ebeveynleri olup evlat edinilen çocuklarda yapılan çalışmalar şiddet oluşmasında genetik faktörlerin önemini vurgulamıştır. İkizlerde yapılan yeni bir çalışma erken dönemde sinirlilik ile geç dönemde saldırganlık arasında ilişkiyi göstermiştir. Özellikle erkek çocuklarda duygusallık ve yüksek aktivite takip eden dönem, saldırganlıkla ilişkili bulunmuştur⁵⁷.

2.3.4.4. Çevresel Yaklaşımlar

Saldırganlığın toplumsal güdülenme sonucu oluştuğunu ileri süren görüşler günümüzde gittikçe, kuramlarını ve varsayımlarını öğrenme ve engellenme üzerine oturtmuşlardır. Söz konusu görüşler Konrad Lorenz'in hayvanlar üzerinde yaptığı deneylere dayanmaktadır. Hayvan davranışlarının gözlenmesi, hayvanlarda saldırganlığın ve şiddet eylemlerinin dıştan gelen uyarımlar sonucu oluştuğu kanısını uyandırmıştır. Bu görüşe dayanılarak, insanda da saldırganlığın çevreden gelen etkilerde oluştuğunu ileri süren öğretiler, kuram ve varsayımlar gelişmiştir. Hayvanlarda belirli bir uyarım karşısında ortaya çıkan öfke ve saldırganlık durumunun olmaması, bu tür davranışların koşullara göre değişmesi, saldırganlığın toplumsal bir güdülenme olduğu görüşünü güçlendirmiştir. Aynı durum insan için de söz konusudur. Bir insanda belirli bir uyarıma karşı tepki olarak oluşan saldırgan davranış, başka bir insanda görülmeyebilmektedir. Bu tür davranışlara yol açan uyarımlar insandan insana, toplumdan topluma değişebildiği gibi, ortaya çıkan davranışlarda da nitelik ve nicelik farkları vardır. Bu farklılaşmaya neden olan öğrenme ve kültür yapısıdır¹⁶.

Toplumsallaşmada öğrenmeyi temel alan öğretiler, saldırganlığın ortaya çıkmasında insan grup ilişkisi üzerinde durmuşlardır. Grubun insanın tutum ve davranışlarına etkisi, bu arada saldırganlık eğilimlerini arttırması da, toplumun

ve kültürün bu tür davranışların oluşmasındaki rolünü göstermektedir. Bu görüşe göre, insanın bütün tutum ve davranışları çevreden gelen etkilerle oluşmaktadır¹⁶. İster gruplar düzeyinde olsun, ister bireysel düzeyde, tüm toplumlar önemli ölçüde aşırı bir saldırganlığı içlerinde taşıyorlar⁶².

2.3.4.5. Psikanalitik Yaklaşımlar

Klasik psikanalize göre saldırganlık, gerçek davranışta veya fantezide başkalarına zarar vermeye, onları yok etmeye, küçük düşürmeye, kısıtlamaya, vs. yönelik bir eğilimler toplamıdır²⁰. Freud tarafından cinsel içgüdüye bağlanan saldırganlık, daha sonra ayrı bir içgüdü olarak yorumlanmış, doğuştan gelen, cinsel içgüdüden ayrı olan ölüm, yıkma, yok etme içgüdü (tanatos-ölüm içgüdü) fikrini geliştirmiştir. Freud'a göre saldırganlık içgüdü de yaşam içgüdü olarak nitelendirilen libido kadar gereklidir¹⁶. Bu içgüdü, içe dönük olduğunda intihara yol açmakta, dışa dönük olduğunda düşmanlık, saldırganlık ve kavgacılık biçimlerini almaktadır³. Freud, saldırgan davranışın ifade edilmediği takdirde belirli türden bir enerji olarak içimizde kalacağını savunmuş ve birçok davranış bozukluklarının, doğal ifadesini bulamamış saldırganlık eğiliminden kaynaklandığını ifade etmiştir⁶³. Cinsel ve fiziksel uyarılmaya ilişkin olarak yürütülen bir dizi çalışma, bazı koşullar altında, cinsel uyarımın saldırganlığı arttırdığını ortaya koymaktadır³. Dinamik yaklaşıma göre cinsel heyecan, saldırganlığı bünyesine alarak aşkın hizmetine girmektedir. Bir çiftin duygusal ilişkisinde de, aşk ve saldırganlık bulunmaktadır⁶⁴.

2.3.4.6. Engellenme-Saldırganlık Hipotezi

Saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin ister içgüdüler ve dürtüler, ister toplum ve kültür olsun, ortaya çıkışlarında engelleme önemli rol oynamaktadır. Engelleme istek, gereksinim ya da bir davranışın amacına ulaşmasının önlenmesidir. Başka bir deyişle, başlamış ruhsal sürecin kesintiye uğraması, amacına ulaşmadan kalmasıdır. Engellemeye yol açan etkenler içten ve dıştan gelmektedir. Ancak etken nereden gelirse gelsin, kişiliğe bağlı türlü tepkilere yol açmaktadır. Engelden kurtulmak amacına yönelik bu tepkilerin başında saldırganlık yer almaktadır. Saldırganlık, engel karşısında oluşan, en ilkel temel tepki olup ya içgüdü ve dürtüden ya da temel toplumsal gereksinimlerden gelen güçle kolayca şiddet eylemlerine dönüşebilmektedir.¹⁶

Engellenme-saldırıcılık hipotezine göre “Saldırıcılık her zaman için engellenmenin bir ürünüdür. Engellenmenin olduğu her durumda, herhangi bir biçimde ve derecede bir saldırıcılık kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Bu hipoteze göre engellenme, belirli bir amaca erişmekten alıkoyma olarak tanımlanmıştır”³. Berkowitz engellenme-saldırıcılık hipotezini yeniden formüle ederek olumsuz duygulanımı, genelde, öfke hissini gütme ve saldırmaya tahrik olarak önermiştir¹⁷. Kişi engellenmelere karşı çeşitli tepkiler gösterebilir. Engellenme ile gerginlik arttığına ve boşalma kösteklendiğine göre en ilkel ve temel tepki bu engelden kurtulmaya çalışmaktır. Engeli ortadan kaldırmak bir saldırı ile olabileceği gibi erteleme, geri çekilme, dürtü nesnesini değiştirme, gerçek nesnelere yerine düşlem nesnelere yaratma gibi biçimlerinde de olabilir⁶⁵.

2.3.4.7. Bilişsel Kuramlar ve Öğrenme Kuramı

Bilişsel kuramcılara göre, ağırlıklı olarak bireyin bir tahrik yaşantısını veya bir durumu nasıl algıladığı ve yorumladığı önemlidir³.

Psikologlar insanlarda saldırıcılığın yalnız doğuştan gelen faktörlere indirgenemeyeceğini, öğrenmenin saldırıcılık davranışının türü ve miktarı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu savunur⁶³. Öğrenme kuramcılarının göre bireyin daha önceki öğrenmeleri saldırıcılık davranışını etkilemektedir³. Saldırıcılık davranışları modelleme ve destek yoluyla da öğrenilebilmektedir. Şiddetli cezalandırma ve tekrar eden eziyet, hayvan ve insanlarda şiddet içeren davranışların major öncülüdür⁵⁷.

2.3.4.8. Sosyal Öğrenme Modeli

Bandura'nın sosyal öğrenme modeline göre öfke ve saldırıcılık anne babanın model olmasıyla öğrenilmektedir⁶⁶. Bandura, insanların saldırıcılık davranışlarını geçmiş yaşantılarından, gözlem yoluyla ve/veya taklit ederek öğrendiklerini öne sürmektedir. Örneğin Bandura'ya göre engellenme doğuştan gelen faktörler sebebiyle saldırıcılığa yol açmamaktadır, eğer insan, saldırıcılık davranışının ödüllendirici olduğunu öğrenmişse engellenme karşısında saldırıcılık davranacaktır. Bu davranışı bizzat her saldırıcılık davranışının tekrar tekrar olumlu pekiştirilmesi sayesinde öğrenebildiği gibi, başkalarının aynı davranışının pekiştirildiğini gözlemiş olması ve sonraki durumlarda onu taklit etmesi de aynı derecede önemlidir⁵¹.

2.3.4.9. Ekolojik Model

Bin dokuz yüz yetmiş yılının sonlarından beri Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti anlamak için bir ekolojik (çevre bilimle ilgili) modeli kavramlaştırdı. Bu model aşağıdakileri hesaba katmaktadır: (1) şiddeti etkileyen bireysel, biyolojik ve kişisel faktörler (örneğin, eğitim, gelir, psikolojik bozuklukları, suistimal tecrübeleri); (2) ilişkiler (örneğin, aile ve arkadaşlık şekilleri); (3) toplumsal çevreler (örneğin, okul, işyerleri, mahalle veya yakın komşular) ve (4) sosyal faktörler (örneğin, kültürel normlar, çocuk refahından önce gelen ebeveyn hakları, kadınların üstünde olan erkek hakimiyeti, bir toplumun içinde olan gruplar arasındaki ekonomik ve sosyal dengesizlikler). DSÖ'ye göre özellikle ABD dışında, 100.000'de 10 oranında cinayet oranlarına sahip gençler daha çok gelişmekte olan ülkeler ya da sosyal ve ekonomik değişiklikler içinde olan ülkelerdir⁵⁷.

2.4. ÖFKE ve SALDIRGANLIKLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yurt içinde ve dışında öfke ve saldırganlıkla ilgili çeşitli alanlarda yapılmış olan araştırmalar sunulmuştur.

2.4.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında, öfke ve saldırganlığın çeşitli değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, gelir, anne-baba eğitim düzeyi vb. gibi) incelendiği saptanmıştır. Yapılan bu çalışmalar öfke ve saldırganlığı çeşitli boyutlarıyla tanımamıza ve önleyici boyutların neler olabileceğine dair veriler sunmaktadır.

Bilge⁶⁷ tarafından yapılan araştırmada, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri öğrencilerinin sürekli kızgınlık ve kızgınlıklarını ifade biçimleri bazı değişkenlere göre incelenmiştir. Sonuçlara göre baba tutumunu demokratik algılayan öğrencilerin içe-yönelik kızgınlıklarının otoriter, koruyucu ve kararsız algılayanlarınkinden anlamlı düzeyde düşük olduğu, diğer değişkenler açısından ise öğrencilerin sürekli, içe ve dışa yönelik kızgınlık ve kızgınlıkların kontrollerinin farklılık göstermediği saptanmıştır.

Depresyonlu Türk hastalarında öfke ataklarının incelendiği çalışmada, hastaların öfke atağı olmayan hastalara göre daha fazla depresyon ve

anksiyeteye sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu hastalarda umutsuzluk puanları daha fazla ölçülmüştür. Çalışmada, öfke ataklarının depresyonun güçlü bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur⁶⁸.

Hemşirelerin öfkeli hastalarla (sözel-davranışsal) karşılaşma sıklığını; öfkeli davranış karşısındaki tepkilerini; kendi öfke düzeyleri ile bazı değişkenlerin hastalara yaklaşımlarındaki etkisini ve hastaların öfke ifade eden davranışlarının nedenleriyle ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Bulgulara göre, hemşireler klinikte hastaların sözel öfke tepkileriyle (bağırma, tedaviyi reddetme), davranışsal olanlara (vurmaya çalışma) göre daha sık karşılaştıklarını belirtmişlerdir ve hemşirelerin hastaların sözel öfke tepkilerine daha olumlu bir yaklaşım gösterdikleri belirlenmiştir. Hemşirelerin tümüne yakını, hastaların öfkeli davranışlarının hastalıklarından kaynaklandığını belirtmiştir⁶⁹.

İnsanların çeşitli durumlar ve problemler karşısında intiharı akıllarına ilk çözüm yolu olarak getirmede farklılaşıp, farklılaşmadıklarını belirlemek ve bu eğilimin, intihar olasılığı, problem çözme becerileri, öfke/saldırganlık gibi değişkenlerle ilişkisine bakılmıştır. Yapılan analizler, 14-24 yaş grubunun tüm ölçeklerden aldıkları puanların, diğer yaş gruplarının aldıkları puanlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir. Yani, gençler problem çözme becerileri konusunda kendilerini daha yetersiz algılamakta, daha dürtüsel davranmakta, daha öfkeli görünmekte ve kendilerine sunulan, stresli bir durum ya da olay karşısında, bir çözüm yolu olarak intiharı, daha sıklıkla ilk seçenek olarak akıllarına getirmektedirler⁷⁰.

Antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalarda öfke ve depresyonun ilişkisine bakılan bir araştırmada, sürekli öfke düzeyi, bastırılmış öfke ve dışa yansıyan öfke düzeyleri hem depresyonu olan hem de depresyonu olmayan antisosyal kişilik bozukluğu hastalarında kontrol grubuna göre yüksek çıkmıştır. Öfkeyi kontrol etme düzeyi ise depresyonu olan antisosyal kişilik bozukluğu hastalarında depresyonu olmayan antisosyal hastalara göre daha yüksek olmakla birlikte kontrollerden farksız bulunmuştur. Bağıntı analizinde sürekli öfke, içe dönük öfke ve dışa dönük öfke puanlarıyla depresyon puanları arasında istatistik olarak anlamlı düzeyde pozitif bir bağıntı saptanmıştır⁷¹.

Güleç ve ark.⁷² tarafından yapılan çalışmada, bedensel duyuları büyütmeye, aleksitimi ve öfke gibi psikolojik yapıların ve belirti atf tarzının depresyonun bedensel belirtileriyle ilişkisi incelenmiştir. Bulgular, depresyon hastalarının daha aleksitimik, öfkelerini içe döndüren, öfkelerini daha az kontrol edebilen kişiler olduğunu göstermektedir. Depresyon ve anksiyete, ruhsal atf tarzının; duygularını tanıma zorluğu ise bedensel atf tarzının daha fazla kullanılmasına neden olmaktadır.

Erkek ve ark.⁷³ tarafından yapılan çalışmada yüksek tansiyon tanısı alan hastaların öfke ve öfke ifade tarzları incelenmiştir. Hastaların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, eğitim düzeyi, algılanan ruh sağlığı değerlendirmesi ve öfkeyle baş etme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgulanmıştır.

Elin ikinci ve dördüncü parmak uzunluk oranının saldırganlık ve öfkeyle ilişkisine bakılan çalışmada, ikinci ve dördüncü parmak oranının öfke ve saldırganlıktaki değişimin ancak çok küçük bir bölümünü açıklayabildiğini göstermektedir. İkinci ve dördüncü parmak oranı, saldırganlığa neden olabilecek diğer faktörler de göz önüne alınarak, fiziksel saldırganlıkla ilgili fikir verebilse de bu oranın hormonal etki ile beyin gelişimi ilişkisini yansıtan ideal bir biyolojik belirteç olmadığı bulunmuştur⁷⁴.

Kesen ve ark.⁷⁵ tarafından yapılan çalışmada, yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin, saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; ergenlerin sürekli öfke ve öfke tarzı alt boyutları ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin yaşları ile "genel saldırganlık" ve alt boyutlarından, atak, dolaylı, sinirli ve negatif saldırganlıklar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin yaşları ile sürekli öfke düzeyleri ve öfke dışı alt boyutları arasında da anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin yurttan kalma süreleri arttıkça saldırganlık ve öfke düzeyleri de artmaktadır.

Algül ve ark.⁷⁶ tarafından antisosyal kişilik bozukluğu (AKB) olan bireylerden şiddet içeren suç işleyenler ve bu tarz suçları işlememiş olanların saldırganlık düzeyleri ve madde kullanım özellikleri karşılaştırılmıştır. AKB tanısı

konulan genç erişkin erkeklerin %90.3'ünde yaşam boyu psikoaktif madde kullanma öyküsü olduğu ve deneklerin %75.8' inde AKB' ye ek olarak madde kullanım bozukluğu (MKB) olduğu saptanmıştır. Şiddet içeren suçları işleyen AKB olgularında MKB oranı, bu tür suçları işlemeyen AKB olgularından anlamlı şekilde daha fazla bulunmuştur. Ayrıca, MKB olan AKB olgularının saldırganlık düzeyinin istatistiksel daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Köknel'e¹⁶ göre de öfke ve saldırganlığı bastırmak ve yatıştırmak amacıyla kullanılan alkol, ilaç ya da uyuşturucu madde, öfke ve saldırganlığa yol açmaktadır. Ortaya çıkan saldırganlık ve şiddet hareketleri bir sınırdan sonra birey ve toplum açısından zararlı, yok edici eylemlere dönüşebilmektedir. Kuralların ve yasaların suç saydığı niteliklere bürünebilmektedir.

Kasten adam öldürme suçu işlemiş kadınların suç motivasyonları, sosyo-demografik özellikleri ve MMPI kişilik profillerinin incelendiği çalışmada, cinayet işleyen kadınların sosyo-demografik özellikleri, kriminolojik özellikleri ve kişilik özellikleri yönünden son derece anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Cinayet işleyen kadınların kişilik profil örüntüsünün ciddi psikopatoloji gösteren kişilik yapılarına sahip olduğu bulgulanmıştır⁷⁷.

Aday öğretmenlerde öfkeyle ilgili yapılan çalışmada, medeni durum ve eş desteği değişkenlerine göre sürekli öfke puanları arasında anlamlı farklılık olduğu, evlilerin bekarlardan, eşinden destek görenlerin, görmeyenlerden anlamlı olarak daha fazla öfke yaşadıkları görülmüştür⁷⁸.

Semiz ve ark.⁷⁹ tarafından antisosyal kişilik bozukluğu (AKB) olan erkek bireylerde subjektif uyku kalitesinin saldırganlıkla ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, AKB olgularının uyku kalitesinin, sağlıklı kontrollere göre belirgin olarak bozulmuştur. AKB grubunun kontrol grubuna göre düşük subjektif uyku kalitesine, uzamış uykuya dalma süresine, daha kısa uyku süresine, daha düşük alışılmış uyku etkinliğine, daha fazla uyku bozukluğuna, artmış uyku ilacı kullanımına ve daha fazla gündüz işlevsellik kaybına sahip oldukları gözlenmiştir. AKB olgularında uyku kalitesinde bozulma ile saldırganlık düzeyleri arasında pozitif bağıntı olduğu saptanmıştır.

Erdem ve ark.⁸⁰ tarafından yapılan çalışmada, yaygın anksiyete bozukluğu hastalarının öfke düzeyi ve tarzının sağlıklı kontrol grubuyla

karşılaştırılması amaçlanmıştır. Sonuçlar, sürekli öfke düzeyi ve öfke tarzının yaygın anksiyete bozukluğunun ortaya çıkması ve anksiyete düzeyine etkisi olduğunu düşündürmektedir.

2.4.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yapılan araştırmalarda, öfke tepkilerinin yaşa göre azaldığı tespit edilmiştir⁸¹. Lerner'e²⁵ göre kadınların öfkelerinin bilincine varmaları engellenmektedir ve öfkelerini ifade etmeleri daha dolaylı olmaktadır.

Riley ve ark.⁸² tarafından, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) tanısı alan kişiler üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda depresyon grubunun, öfkeyi, hem normal gruba, hem de TSSB grubuna göre daha çok bastırdığı saptanmıştır.

Bridewell ve Chang⁸³ tarafından yapılan çalışmada, depresyon, anksiyete ve düşmanlık semptomlarının yordanmasında öfke ifade tarzlarının (öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol) rolü incelenmiştir. Yapılan regresyon analizinde, öfke yokluğu ile takip edilen hastalarda içselleştirilmiş öfkenin hem depresyonu hem de anksiyeteyi yordamada önemli bir rol oynadığı bulunmuştur. İçselleştirilmiş öfke ve öfke kontrol yokluğu ile takip edilen hastalarda dışa vurulan öfkenin düşmanlığı yordadığı ortaya konmuştur. Bu sonuçlar, depresyon, anksiyete ve düşmanlık arasındaki farklılığın geçerliğini desteklemiştir.

Averill, yetişkinlerde öfkenin günlük epizodlarıyla ilgili yaptığı bir çalışmada, öfkenin ortak nedeni olarak düşük benlik saygısına dikkat çekmiştir¹⁷.

Utanç ve suçluluk ile öfke arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, utanç eğilimiyle öfke tepkileri, kötü niyetli amaçlar, saldırganlık, düşmanlık ve bunların uzun dönemli olumsuz sonuçları ilişkili bulunmuştur¹⁷.

Saldırganlık ile cinsiyet, yaş ve eğitim arasındaki ilişki incelenmiştir. Erkeklerin kadınlara göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği bulunmuştur. Yaş ve eğitim arttıkça saldırganlığın azaldığı anlaşılmıştır⁸⁴. Öfke ifade etme tarzları açısından ise kadın ve erkekler arasında farklılık olduğu bulunmuştur⁸⁵.

Öfke ifade tarzlarıyla ilgili yapılan çalışmada, içte tutulan öfkenin hoş olmayan yaşam olayları ve olumsuz duygulanımla ilişkili olduğu bulunmuştur³⁴.

Dürtüsel ve tasarlanmış saldırganlıkla ilgili bir çalışmada, dürtüsel saldırganlık sonrasında pişmanlık hissedildiği, tasarlanmış saldırganlığın ise bireye sosyal fayda ve başatlık sağladığı anlaşılmıştır⁸⁶. Öfke ifade tarzlarından dışa vurulmuş öfkenin kullanılması ile bireyin sağlıklı olması arasında ilişki olduğu belirtilmektedir⁸⁷.

Fiziksel ve sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ile testosteron arasında ilişkinin olmadığı belirtilmektedir⁸⁸. Orta yaştaki ikizlerde saldırganlık, düşmanlık, öfke sendromu ve testosterondaki değişimin genetik katkısını belirlemek için yapılan çalışmada, testosteron için kalıtımın önemli (yaklaşık %60) olduğu ve saldırganlık, düşmanlık, öfke sendromu için kalıtımın katkısının orta düzeyde (23-53%) olduğu görülmüştür. Ortak genetik faktörün etkisi ile testosteron ve saldırganlık, düşmanlık, öfke sendromu arasında bir ilişki bulunmamıştır. Testosteronun altında yatan çevresel faktörler ile saldırganlık, düşmanlık, öfke sendromunu etkileyen çevresel faktörler arasında negatif korelasyon bulunmuştur⁸⁹.

On sekiz ve yetmiş altı yaşları arasında 206 erkek, 199 kadınla yapılan çalışmada yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından bireylerin öfke düzeylerinin farklılaştığı bulunmuştur⁹⁰.

Vigil-Colet ve Codorniu-Raga⁹¹ tarafından yapılan çalışmada, saldırganlık, bastırılmış yetersizlik ve dürtüsellik arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bastırılmış yetersizliğe dikkat çeken sonuçlar öfkeyle ilişkili bulunmuştur. Bu ilişkinin dürtüsellüğün etkisinden kaynaklandığı bulgulanmıştır.

İsveç'te erkek suçlular arasında yapılan araştırmalarda, nöropsikiyatrik bozuklukların (disleksi), hiperaktivite, kişilik bozuklukları ve psikopatolojinin yaygınlığının yüksek olduğu bulgulanmıştır²².

Güneybatı ABD'de şiddet suçu işlemiş 1005 kadın ve erkek hükümlüyle yapılan çalışmada ırk, etnik köken ve vatandaşlık arasında ilişki olduğu bulunmuştur⁹².

Yapılan deneysel bir çalışmada, bir grup alınarak reddedilmeye ilişkin duygusal ve davranışsal deneyimlere maruz bırakılmıştır. Çalışmanın

sonucunda, olumsuz değerlendirilen ve reddedilen bireylerin öfke ve saldırganlık gösterdikleri bulunmuştur²³.

Kolej öğrencilerinde öfke, düşmanlık ve disfori arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Disfori ve düşmanlık arasındaki ilişkinin öfkenin düzeyine bağlı olduğu bulunmuştur⁹³.

Culpin ve Ireland⁹⁴ tarafından yapılan çalışmada, ergen ve genç suçlularda uyku problemleri, saldırganlık, öfke ve dürtüsellik arasındaki ilişki incelenmiştir. Saldırganlığın uykunun niteliği ve miktarıyla ilişkili bulunduğu, uyku miktarı ve niceliğinin azalmasıyla saldırganlığın arttığını bulmuşlardır. Saldırganlık alt ölçekleri, artan düşmanlığın uyku saatlerinin azalması ve uyku kalitesi problemlerinin artmasını yordadığını ortaya koymuştur. Cezaevi süresince ve öncesinde uyku davranışı arasındaki farklılıkları tutuklama süresince kötü uyku alışkanlıklarının artmasına bir kanıt olarak göstermişlerdir. Ergen ve genç suçlular arasında bir fark gözlenmemiştir.

Dünyada her yıl 1.6 milyon insan vahşi ölümlerle karşılaşılıyor. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti (1) kişiye yönlendirilmiş, (2) kişilerarası ve (3) kolektif olarak ayırt etmiştir. DSÖ fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddeti, aynı zamanda mahrumiyet veya ihmalkarlık da eklemiştir. 2000 yılında (her 100.000' de 28.8 oranında) 1.6 milyon vahşi ölümlerden yarısı intihar, yaklaşık üçte biri cinayet ve yaklaşık beşte biri savaşta kurban olanlardan oluşmaktadır. 15-44 yaş arasındaki erkeklerde olan cinayetler yaklaşık 100.000' de 19 idi, oysaki kıyaslandığı zaman aynı yaş grubunda olan kadınların oranı 100.000' de 4.5 idi. Fakir ve orta gelir düzeyli ülkelerdeki şiddetli ölüm oranları, daha zengin ülkelerin oranlarından iki kattan daha fazladır. Afrika ve Amerika bölgelerinde cinayet oranları intihar oranlarının neredeyse üç katıdır. Buna mukabil, Güneydoğu Asya ve Avrupa bölgelerinde intihar oranları cinayet oranlarının iki katından daha fazladır⁵⁷.

Moscowitch ve ark.³³ tarafından yapılan çalışmada, öfke ve düşmanlığın anksiyete bozukluklarının ortaya çıkmasında ve sürmesinde önemli role sahip olduğu öne sürülmektedir.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

Bu araştırmaya, Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerden rastgele yolla seçilmiş 100 erkek alınmıştır. Ölçeklerin uygulanmasına Eylül 2008'de başlanmış ve Şubat 2009'da uygulama tamamlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hükümlülerle yüz yüze görüşme yapılarak doldurulmuştur. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği (State-Trait Anger Expression Inventory) ve Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire) ise kasten adam öldürmek suçundan hükümlü erkeklere verilmiş ve ölçekleri kendilerinin doldurmaları istenmiştir. Çalışmamızın verileri Statistical Package for Social Sciences (SPSS, versiyon 18.0) programına yüklenilmiş olup, verilerin değerlendirilmesinde T testi (t) ve Pearson Korelasyon Katsayısı (r) kullanılmıştır.

3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcılara ait bilgileri içeren Kişisel Bilgi Formu (EK-I)doldurulmuştur. Hükümlülerin öfke düzeylerini ölçmek için veri toplama aracı olarak Spielberger (1983) tarafından geliştirilen⁹⁵ Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği (State-Trait Anger Expression Inventory) (EK-II) kullanılmıştır. Çalışmada hükümlülerin saldırganlık düzeyini ölçmek için Buss ve Warren (2000) tarafından öfke ve saldırganlığı değerlendirmek için geliştirilmiş olan Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire) (EK-III) uygulanmıştır⁷⁴.

3.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu form, katılımcının ana dili, yaşı, medeni durumu, çalışma durumu, eğitim düzeyi, geçmiş yaşam öyküsü, aile yapısı, suçu, infaz bilgilerine ait ayrıntılı sorulardan oluşan bir formdur.

3.1.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği (State-Trait Anger Expression Inventory)

Spielberger (1983) tarafından öfke duygusu ve ifadesini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir⁹⁵. Orijinalinde 5 alt ölçekten oluşan bu ölçek toplam 44 maddeden oluşmaktadır. "Durumluk Öfke Ölçeği" bireyin belirli durumlarda yaşadığı öfke düzeyini, "Sürekli Öfke Ölçeği" ise bireyin genelde öfke yaşama biçimini ölçer.

Diğer 3 ölçek de bireyin öfkesini kontrol etme, dışa vurma ve içte tutma eğilimini değerlendirmektedir. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği (SÖÖTÖ), Durumluluk Sürekli Öfke Ölçeği'nin 10 maddelik "Durumluluk Öfke" alt ölçeğinin hariç tutulduğu 34 maddelik bir ölçektir. Bu ölçek, Sürekli Öfke (10 madde) ve Öfke İfade Tarzı (24 madde) bölümlerinden oluşmaktadır. Öfke İfade Tarzı bölümünün alt ölçekleri; kontrol altına alınmış öfke (Öfke/Kontrol, 8 madde), dışa vurulan öfke (Öfke/Dışa, 8 madde) ve içte tutulan öfke (Öfke/İçte, 8 madde) şeklindedir. Ölçeğin güvenilirliği; iç tutarlık cronbach alfa değerleri "Sürekli Öfke" boyutu için .79; "Kontrol Altına Alınmış Öfke" boyutu için .78 ve "Bastırılmış Öfke" boyutu için ise .62 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliği ölçüt bağıntılı geçerlikle hesaplanmış; Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeklerinin, Sürekli Kaygı, Depresif Sıfatlar Listesi ile ve Öfke Envanteri ile korelasyonlarına bakılmış, elde edilen korelasyonlar .01 ve .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca Sürekli Öfke ve Öfke Dışavurum Ölçeği arasında beklendiği yönde ters ve yüksek bir korelasyon saptanmıştır. Ölçeğin yanıtlanması sırasında bireyden kendisi için uygun gelen ifadeleri, "Sizi ne kadar tanımlıyor?" sorusuna yanıt olacak şekilde "Hiç", "Biraz", "Oldukça" ve "Tümüyle" seçeneklerinden birini işaretlemesi istenir. "Hiç tanımlamıyor" yanıtından 1, "Biraz tanımlıyor" yanıtından 2, "Oldukça tanımlıyor" 3 ve "Tümüyle tanımlıyor" yanıtından 4 puan elde edilir. Ölçekteki ilk 10 madde, Sürekli Öfke alt ölçeğinin maddeleridir. Öfke Tarz Ölçeğinin Öfke İçte alt ölçeği puanı 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31 nolu maddelerin toplanmasıyla; Öfke Dışa alt ölçeği puanı 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33 nolu maddelerin toplanmasıyla; Öfke Kontrol alt ölçeğinin puanları ise 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34 nolu maddelerin toplanmasıyla elde edilir. Sürekli Öfke' den alınan yüksek puanlar, öfke düzeyinin yüksek olduğunu; Öfke Kontrol ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kontrol edilebildiğini; Öfke Dışa ölçeğindeki yüksek puanlar, öfkenin kolayca ifade ediliyor olduğunu ve Öfke İçte Ölçeğindeki yüksek puanlar ise öfkenin bastırılmış olduğunu göstermektedir⁹⁵.

3.1.3. Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire)

Buss-Durkee Düşmanlık Ölçeğinin güncellenmiş formudur. Buss ve Warren (2000) tarafından öfke ve saldırganlığı değerlendirmek için geliştirilmiştir⁷⁴. 34 maddeden oluşan 5'li Likert tipi ölçeğin 5 alt ölçeği

bulunmaktadır: Fiziksel Saldırganlık, Sözel saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Dolaylı Saldırganlıktır. Ölçekte alt ölçeklere ve toplam puana bakılarak saldırganlığın derecesi belirlenir (≤ 29 : çok düşük, 30-39: düşük, 40-44: düşük-orta, 45-55: orta, 56-59: yüksek-orta, 60-69: yüksek ve ≥ 70 : çok yüksek). Toplam puan yüksekse; alt ölçeklere bakmak gerekir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışması Can (2002) tarafından yapılmıştır⁷⁴. İç tutarlığı yüksek derecede güvenilir olup, Cronbach alfa katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test bağıntısı $r=.48$ ile $.76$ olup, alt ölçekler açısından fiziksel saldırganlıkta $r=.84$, sözel saldırganlıkta $r=.69$, öfkede $r=.74$, düşmanlıkta $r=.81$, dolaylı saldırganlıkta $r=.85$, toplam saldırganlıkta $r=.85$ olarak tespit edilmiştir⁷⁹. Ölçekte, “1=Karakterime hiç uygun değil”, “2=Karakterime çok az uygun”, “3=Karakterime biraz uygun”, “4=Karakterime çok uygun”, “5=Karakterime tam uygun” karşılığındadır. Fiziksel Saldırganlık alt ölçeği maddeleri 8, 10, 11, 17, 23, 24, 25, 27; Sözel Saldırganlık alt ölçeği maddeleri 1, 4, 6, 20, 26; öfke alt ölçeği maddeleri 3, 7, 12, 16, 19, 22, 29, 32; Düşmanlık alt ölçeği maddeleri 2, 5, 9, 21, 28, 31, 33; Dolaylı Saldırganlık alt ölçeği maddeleri 13, 14, 15, 18, 30, 34’ tür⁷⁴.

4. BULGULAR

4.1. Çalışma Grubunun Tanıtılması

Çalışmaya alınan 100 kişinin en küçük yaşı 18, en büyük yaşı 68 olup ortalama yaş değerleri 35.25 ± 10.48 olarak bulunmuştur. Bireylerin şuanki eğitim düzeyleri 83'ü (%83) ilköğretim, 15'i (%15) lise ve 2'si (%2) fakültedir. Çalışmaya alınan bireylerin suç tarihi itibarıyla 15'i (%15) 16-20 yaş, 18'i (%18) 21-25 yaş, 15'i (%15) 26-30 yaş, 18'i (%18) 31-35 yaş, 15'i (%15) 36-40 yaş, 5'i (%5) 41-45 yaş, 7'si (%7) 46-50 yaş, 4'ü 51-55 yaş, 3'ü (%3) 56 yaş ve üstüdür (Tablo 1). Bu bireylerden 62'si (%62) Kürtçe, 34'ü (%34) Türkçe, 2'si (%2) Arapça ve 2'si (%2) Zazaca'yı yerel dil olarak kullanmaktadır (Tablo 2). Bireylerin suç tarihi itibarıyla 74'ü (%74) ilköğretim, 15'i (%15) okur-yazar, 11'i (%11) lise mezunudur (Tablo 3). Araştırmaya alınan bireylerin suç tarihi itibarıyla 61'i (%61) evli, 38'i (%38) bekar ve 1'i (%1) duludur (Tablo 4). Bu bireyler kardeş sayısı olarak 2'si (%2) 0-3 kardeş, 33'ü (%33) 4-7 kardeş, 48'i (%48) 8-11 kardeş, 11'i (%11) 12-15 kardeş, 6'sı (%6) 16 kardeş ve üstüdür (Tablo 5). Araştırmaya alınan bireylerin 55'i (%55) serbest meslek, 30'u (%30) çiftçi, 10'u (%10) işçi ve 5'i (%5) belirgin bir işi olmadığını belirtmiştir (Tablo 6). Ceza İnfaz Kurumu'na (CİK) gelmeden önce en son yaşadığınız yer dağılımında 33'ü (%33) köy, 27'si (%27) büyükşehir, 22'si (%22) kasaba, 15'i (%15) şehir ve 3'ü (%3) beldeydi (Tablo 7). Bireylerin doğup büyüdüğü yer olarak 58'i (%58) köy, 23'ü (%23) kasaba, 9'u (%9) şehir, 7'si (%7) büyükşehir, 3'ü (%3) beldeydi (Tablo 8). Bireylerden 61'i (%61) 600TL'den düşük aylık gelire sahipti, 15'i (%15) 601-1200 TL arasında aylık gelire sahipti, 13'ünün (%13) aylık geliri yoktu, 11'i (%11) 1201 TL ve yukarı aylık gelire sahipti (Tablo 9). Bireylerin 97'si (%97) çekirdek aile, 3'ü (%3) geniş aileye sahipti (Tablo 10). Fiziksel şiddete maruz kalmayanların sayısı 89 (%89), kalanların sayısı ise 11 (%11)'di (Tablo 11). 11 kişiden 6'sı (%54.5) yetişkinlikte, 5'i (45.5) çocukken fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bireylerden 7'si (%63.6) tokat, 3'ü (%27.3) sopa, 1'i (%9.1) jop kullanılarak fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bu bireylerden 5'i (%45.4) sokakta, 2'si (%18.2) evde, 2'si (%18.2) köyde, 2'si (18.2) karakolda fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bireylerden 95'i (%95) aile içi şiddet

yaşamamıştır, 3'ü (%3) babanın anneye karşı, 1'i (%1) anne-babanın kendisine karşı, 1'i (%1) babanın hem anneye hem kendine aile içi şiddet uyguladığını belirtmiştir (Tablo 12). Çocukken 87'si (%87) duygusal istismara uğramazken, 13'ü (%13) duygusal istismara uygulamıştır (Tablo 13). 13 bireyden 10'u (76.9) ailesi, 1'i (%7.7) babası, 1'i (%7.7) amcası, 1'i (%7.7) tüm insanlar tarafından duygusal istismara uğramıştır. Araştırmaya alınan bütün bireyler cinsel şiddete maruz kalmadığını belirtmiştir. Bireylerden 99'u (%99) bir yakınının cinsel şiddete maruz kaldığını görmediğini, 1'i ise bu durumu gördüğünü belirtti. Bu bir kişi, yakınının cinsel şiddete maruz kaldığını görünce ne yaptın sorusuna tepki gösterdim cevabını vermiştir. Çocukken kavga eder miydiniz sorusuna 72'si (%72) evet, 28'i (%28) hayır demiştir (Tablo 14). 72 bireyden 67'si (%93) oyun oynarken, 3'ü (%4.2) arkadaşlar arasında anlaşmazlık nedeniyle 2'si (2.8) kuzu otlatırken kavga ettiğini belirtmiştir. Bu bireylerden 54'ü (%75) kavga ettikten sonra pişman olduğunu, 14'ü (%19.4) üzülüğünü, 4'ü (%5.6) hiç bir şey hissetmediğini belirtmiştir. Öfkeyi 86'sı (%86) sinir/sinirlenmek, 5'i (%5) tepki, 4'ü (%4) kontrol kaybı, 2'si (%2) kızgınlık, 1'i (%1) stres, 1'i (%1) sıkıntı, 1'i (%1) sabırsızlık olarak tanımlamıştır (Tablo 15). Bireylerden 98'i (%98) öfkeli olduğunu fark ettiğini, 2'si (%2) fark etmediğini belirtti (Tablo 16). 98 bireyden 52'si (%53.1) ergenlik döneminde, 29'u (%29.6) yetişkinlikte, 15'i (%15.3) çocukluk döneminde, 1'i (%1) askerlikte, 1'i (%1) evliyken öfkeli olduğunu fark etmiştir. Bireylerden 77'si (%77) öfkesiyle baş edebilmektedir, 23'ü (%33) baş edememektedir (Tablo 17). Sık sık doktora gitmeyenlerin sayısı 84 (%84), gidenlerin sayısı 16 (%16)'dır (Tablo 18). 16 bireyden 15'i (%93.7) fiziksel hastalıklar, 1'i (%6.3) psikiyatrik hastalıklar nedeniyle doktora gitmiştir. Bireylerden 79'u (%79) psikiyatriste veya psikologa gitmemiştir, 21'i (%21) gitmiştir (Tablo 19). Bireylerden 88'i (%88) fiziksel bir rahatsızlığı olmadığını, 12'si olduğunu belirtmiştir (Tablo 20). Aile ve akrabalarda ruhsal rahatsızlığı olmayan birey sayısı 89 (%89), olanların sayısı ise 11 (%11)'dir (Tablo 21). Bireylerden 75'inin ailesinde sık görülen bir hastalık bulunmamaktadır, 25'inde ise bulunmaktadır (Tablo 22). Çocuklukta kendisini rahatsız eden bir olay yaşamayanların sayısı 86 (%86), yaşayanların sayısı ise 14 (%14)'tür (Tablo 23). 12 bireyden bu olayların ne olduğu sorusuna alınan cevaplar sıralanmıştır

(Tablo 24). Bireylerden 78'i (%78) Şimdiye kadar kendine zarar vermediğini, 22'si (%22) zarar verdiğini belirtmiştir (Tablo 25). Yakınına zarar vermeyenlerin sayısı 92 (%92), zarar verenlerin sayısı ise 8 (%8)'dir (Tablo 26). 8 bireyden 2'si (%25.0) kardeŐine, 2'si (%25.0) amcaoğluna, 1'i (%12.5) babasına, 1'i (%12.5) eŐine, 1'i (12.5) kayın biraderine, 1'i (12.5) ikinci eŐine zarar verdiğini belirtmiştir. Bu bireylerden 5'i (%62.5) öldürerek, 1'i (12.5) silahla yaralayarak, 1'i kafasını taŐla kırarak, 1'i (12.5) döverek yakınına zarar vermiştir. Alkol kullanmayanların sayısı 86 (%86), kullananların sayısı 14 (%14)'dür (Tablo 27). 14 bireyden 6'sı (42.9) haftada birkaç kez, 4'ü (28.6) daha seyrek, 3'ü her gün (21.4), 1'i (%7.1) ayda birkaç kez içmektedir. Bireylerden 94'ü (%94) uyuşturucu madde kullanmadığını, 6'sı (%6) kullandığını belirtmiştir (Tablo 28). 6 bireyin hepsi esrar kullandığını belirtmiştir. Araştırmaya alınan bireylerin hiç biri uçuçu madde kullanmadığını belirtmiştir. Uyuşturucu hap kullanmayanların sayısı 99 (%99), kullanan sayısı 1 (%1)'dir (Tablo 29). Bu 1 birey ise extasy ve akineton kullandığını belirtmiştir. Bireylerden 96'sı (%96) Şimdiye kadar intihar girişiminde bulunmadığı, 4'ü (%4) ise bulunduğunu belirtmiştir (Tablo 30). 4 bireyden 3'ü (%75) CİK'e girmeden önce, 1'i (%25) CİK'e girdikten sonra intihar giriminde bulunduğunu belirtmiştir. Bu bireylerden 2'si (%50) iki kez, 2'si (%50) bir kez intihar girişiminde bulunmuştur. 4 bireyden 2'si (%50) boğazını keserek, 1'i (%25) ilaç içerek, 1'i (%25) kimyasal madde ile intihar girişiminde bulunduğunu belirtmiştir. Bu girişimden nasıl kurtuldunuz sorusuna 4 bireyden 3'ü (%75) yakınlarının hastaneye götürmesiyle, 1'i (%25) ise CİK görevlilerinin hastaneye götürmesiyle intihar giriŐiminden kurtulduğu cevabını vermiştir. Herhangi bir neden yokken içinizden çevrenizdeki eşyalara zarar vermek gelir mi sorusuna 90 (%90) birey hayır, 10 (%10) birey evet cevabını vermiştir (Tablo 31). Evet diyenlerden 6'sı (%60) duvara vurarak, 2'si (%20) evdeki eşyalara vurarak, 1'i (%10) cama vurarak, 1'i (%10) duvara yazı yazarak zarar verdiğini belirtmiştir. Bireylerden 31'i (%31) 2005 yılında, 18'i (%18) 2006, 14'ü (%14) 2007, 14'ü (%14) 2003, 10'u (%10) 2004, 7'si (%7) 2002, 2'si (%2) 1999, 1'i 1997, 1'i (%1) 1998, 1'i (%1) 2000, 1'i (%1) 2001 yılında bu suçtan CİK'e girmiŐtir (Tablo 32). Bireylerden 84'ü (%84) bir kez, 16'sı (%16) iki kez ve daha fazla kez ceza almıŐtır (Tablo 33). Bireylerden 32'si (%32) 2005'ten beridir, 18'i (%18)

2006'dan beridir, 12'si (%12) 2007'den beridir, 12'si (%12) 2003'ten beridir, 10'u (%10) 2004'ten beridir, 7'si (%7) 2002'den beridir, 3'ü (%3) 2008'den beridir, 2'si (%2) 1999'dan beridir, 1'i (%1) 1997'den beridir, 1'i (%1) 1998'den beridir, 1'i (%1) 2000'den beridir, 1'i (%1) 2001'den beridir Muş CİK'te kalmakta olduğunu belirtmiştir (Tablo 34). 87 birey mağduru tanıdığını, 13'ü ise mağduru tanımadığını belirtmiştir (Tablo 35). 23'ü (%26.5) mağdurun akraba olduğunu, 21'i (%24.2) köylüsü olduğunu, 12'si (%13.8) aile bireyi ya da bireylerinden biri olduğunu, 10'u (%11.5) komşu, 8'i (%9.2) hemşerisi, 6'sı (%6.9) arkadaşı olduğunu, 2'si (%2.3) mağdurla aynı mahallede oturduğunu, 2'si (%2.3) iş ortağı olduğunu, 1'i (%1.1) mağdurun ticaret yaptığı kişi olduğunu, 1'i (%1.1) kayınvalidesi olduğunu, 1'i (%1.1) mağdurun yanında çalışan personeli olduğunu belirtmiştir (Tablo 36). Bu bireylerin suç işlerken kullandığı alet 68'i (%68) ateşli silah, 20'si (%20) kesici delici alet, 5'i (%5) künt cisim, 4'ü (%4) boğma, 3'ü (%3) dövmedir (Tablo 37). Bireylerin adam öldürme suçunu işleme nedenleri 25'i (%25) tartışma, 17'si (%17) arazi ihtilafı, 17'si (%17) çıkar çatışması, 16'sı (%16) kan davası ve intikam, 8'i (%8) namusu koruma, 7'si (%7) fiziksel saldırı, 6'sı aile içi geçimsizlik ve 4'ü (%4) kavgadır (Tablo 38). Bugün bu başınıza gelen olaydan dolayı ne hissediyorsunuz sorusuna 70'i (%70) pişmanım, 15'i (%15) üzgünüm, 15'i (%15) hiç bir şey hissetmediği cevabını vermiştir (Tablo 39). Ailenizde CİK'e ilk giren siz misiniz sorusuna 74'ü (%74) evet, 26'sı (%26) hayır cevabını vermiştir (Tablo 40). Hayır diyenlerden 8'i (%30.8) ağabey, 6'sı (%23.1) baba, 5'i (%19.2) kardeş, 3'ü (%11.5) amcaoğlu, 2'si (%7.8) dede, 1'i (%3.8) amca, 1'i (%3.8) yeğenin CİK'e kendinden önce girdiğini ve hüküm aldıklarını belirtmişlerdir. Yakınlarının hangi suçtan CİK'e girdikleri sorusuna 12'si (%46.2) adam öldürmek, 6'sı (%23.1) yaralama, 2'si (%7.8) ruhsatsız silah bulundurmak, 1'i (%3.8) gasp, 1'i (%3.8) uyuşturucu satmak, 1'i (%3.8) siyasi suç, 1'i (%3.8) Hizbullah terör örgütüne üyelik, 1'i (%3.8) kaçakçılık, 1'i (%3.8) üste itaatsizlikte ısrar cevabını vermiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunun suç tarihi itibariyle yaşlarına göre dağılımı

Yaş	Sayı	%
16-20 yaş	15	15
21-25 yaş	18	18
26-30 yaş	15	15
31-35 yaş	18	18
36-40 yaş	15	15
41-45 yaş	5	5
46-50 yaş	7	7
51-55 yaş	4	4
56 yaş ve üstü	3	3
Toplam	100	100

Tablo 2. Çalışma grubunun kullandığı yerel dile göre dağılımı

Yerel Dil	Sayı	%
Kürtçe	62	62
Türkçe	34	34
Arapça	2	2
Zazaca	2	2
Toplam	100	100

Tablo 3. Çalışma grubunun suç tarihi itibariyle eğitim düzeylerine göre dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	%
İlköğretim	74	74
Okur-yazar	15	15
Lise	11	11
Toplam	100	100

Tablo 4. Çalışma grubunun suç tarihi itibariyle medeni durumlarına göre dağılımı

Medeni Durum	Sayı	%
Evli	61	61
Bekar	38	38
Dul	1	1
Toplam	100	100

Tablo 5. Çalışma grubunun kardeş sayısına göre dağılımı

Kardeş Sayısı	Sayı	%
0-3 kardeş	2	2
4-7 kardeş	33	33
8-11 kardeş	48	48
12-15 kardeş	11	11
16 kardeş ve üstü	6	6
Toplam	100	100

Tablo 6. Çalışma grubunun meslek durumuna göre dağılımı

Meslek	Sayı	%
Serbest Meslek	55	55
Çiftçi	30	30
İşçi	10	10
Belirgin bir işi olmayan	5	5
Toplam	100	100

Tablo 7. Çalışma grubunun CİK'e gelmeden önce en son yaşadığı yere göre dağılımı

Yaşadığı Yer	Sayı	%
Köy	33	33
Büyükşehir	27	27
Kasaba	22	22
Şehir	15	15
Belde	3	3
Toplam	100	100

Tablo 8. Çalışma grubunun doğup büyüdüğü yere göre dağılımı

Yaşadığı Yer	Sayı	%
Köy	58	58
Kasaba	23	23
Şehir	9	9
Büyükşehir	7	7
Belde	3	3
Toplam	100	100

Tablo 9. Çalışma grubunun aylık gelire göre dağılımı

Aylık Gelir	Sayı	%
600 TL'den düşük	61	61
601-1200 TL	15	15
Aylık geliri yok	13	13
1201 TL – ve yukarı	11	11
Toplam	100	100

Tablo 10. Çalışma grubunun yetiştiği aile tipine göre dağılımı

Aile Tipi	Sayı	%
Çekirdek Aile	97	97
Geniş Aile	3	3
Toplam	100	100

Tablo 11. Çalışma grubunun fiziksel şiddete maruz kalma durumuna göre dağılımı

Fiziksel Şiddet	Sayı	%
Hayır	89	89
Evet	11	11
Toplam	100	100

Tablo 12. Çalışma grubunun aile içi şiddete göre dağılımı

Aile içi şiddet	Sayı	%
Hiç biri	95	95
Babanın anneye karşı	3	3
Anne-babanın size karşı	1	1
Babanın anne-size karşı	1	1
Toplam	100	100

Tablo 13. Çalışma grubunun duygusal istismara maruz kalma durumuna göre dağılımı

Duygusal İstismar	Sayı	%
Hayır	87	87
Evet	13	13
Toplam	100	100

Tablo 14. Çalışma grubunun çocukken kavga eder miydiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Kavga Etme	Sayı	%
Evet	72	72
Hayır	28	28
Toplam	100	100

Tablo 15. Çalışma grubunun size göre öfke nedir sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Öfke	Sayı	%
Sinir/Sinirlenmek	86	86
Tepki	5	5
Kontrol Kaybı	4	4
Kızgınlık	2	2
Stres	1	1
Sıkıntı	1	1
Sabırsızlık	1	1
Toplam	100	100

Tablo 16. Çalışma grubunun öfkelendiğinizi fark eder misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Öfke	Sayı	%
Evet	98	98
Hayır	2	2
Toplam	100	100

Tablo 17. Çalışma grubunun öfkenizle baş edebilir misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Öfke	Sayı	%
Evet	77	77
Hayır	23	23
Toplam	100	100

Tablo 18. Çalışma grubunun sık sık doktora gider misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Sık sık doktora gitme	Sayı	%
Hayır	84	84
Evet	16	16
Toplam	100	100

Tablo 19. Çalışma grubunun herhangi bir psikiyatriste ya da psikologa gittiniz mi sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Psikiyatrist/Psikolog	Sayı	%
Hayır	79	79
Evet	21	21
Toplam	100	100

Tablo 20. Çalışma grubunun fiziksel bir rahatsızlığınız var mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Fiziksel bir rahatsızlık	Sayı	%
Hayır	88	88
Evet	12	12
Toplam	100	100

Tablo 21. Çalışma grubunun aile ve akrabalarda ruhsal bir rahatsızlığı olan var mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Ruhsal bir rahatsızlık	Sayı	%
Hayır	89	89
Evet	11	11
Toplam	100	100

Tablo 22. Çalışma grubunun ailenizde sık görülen bir hastalık var mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Ailede sık görülen hastalık	Sayı	%
Hayır	75	75
Evet	25	25
Toplam	100	100

Tablo 23. Çalışma grubunun çocuklukta sizi rahatsız eden bir olay yaşadınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Çocukken rahatsız eden olay	Sayı	%
Hayır	86	86
Evet	14	14
Toplam	100	100

Tablo 24. Çalışma grubunun çocuklukta sizi rahatsız eden bir olay yaşadınız mı sorusuna “Evet” diyen 14 bireyin yaşadığı olaylar

No	Çocuklukta sizi rahatsız eden olay
1	Arkadaşının boğulmasına tanık olması
2	Kardeşinin boğulmasına tanık olması
3	Babasının araba kazası yapması
4	Attan düşmek
5	Amcası ve yengesinin öldürülmesi
6	Amcasının kendisini sık sık dövmesi
7	Dedesini hiç görmemiş olması
8	Ağacın üzerine devrilmesi
9	Traktörden fırlamak
10	Köy kavgasında ailesinin mağdur olması
11	Eğitimiyle ilgili ihtiyaçların öğretmeni tarafından karşılanması
12	Trafik kazası geçirmesi
13	Çocukken bu suçu işlemesi
14	Komşu çocuklarının kendiyile dalga geçmesi

Tablo 25. Çalışma grubunun şimdiye kadar kendinize zarar verici davranışta buldunuz mu sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Kendine zarar verme	Sayı	%
Hayır	78	78
Evet	22	22
Toplam	100	100

Tablo 26. Çalışma grubunun yakınınıza zarar verdiniz mi sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Yakınına zarar verme	Sayı	%
Hayır	92	92
Evet	8	8
Toplam	100	100

Tablo 27. Çalışma grubunun alkol kullandınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Alkol kullanımı	Sayı	%
Hayır	86	86
Evet	14	14
Toplam	100	100

Tablo 28. Çalışma grubunun uyuşturucu madde kullandınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Uyuşturucu madde	Sayı	%
Hayır	94	94
Evet	6	6
Toplam	100	100

Tablo 29. Çalışma grubunun uyuşturucu ve bağımlılık yapıcı hap kullandınız mı sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Uyuşturucu, bağımlılık yapıcı hap	Sayı	%
Hayır	99	99
Evet	1	1
Toplam	100	100

Tablo 30. Çalışma grubunun şimdiye kadar intihar girişiminiz oldu mu sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

İntihar girişimi	Sayı	%
Hayır	96	96
Evet	4	4
Toplam	100	100

Tablo 31. Çalışma grubunun herhangi bir neden yokken içinizden çevrenizdeki eşyalara zarar vermek gelir mi sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Eşyalara zarar verme	Sayı	%
Hayır	90	90
Evet	10	10
Toplam	100	100

Tablo 32. Çalışma grubunun bu suçtan dolayı CİK'e ne zaman girdiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

CİK'e girme yılı	Sayı	%
2005	31	31
2006	18	18
2007	14	14
2003	14	14
2004	10	10
2002	7	7
1999	2	2
1997	1	1
1998	1	1
2000	1	1
2001	1	1
Toplam	100	100

Tablo 33. Çalışma grubunun kaç kez ceza aldınız sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Ceza alma sayısı	Sayı	%
Bir kez	84	84
İki kez ve daha fazla	16	16
Toplam	100	100

Tablo 34. Çalışma grubunun ne zamandan beridir Muş CİK'te kalıyorsunuz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Muş CİK'e girme yılı	Sayı	%
2005	32	32
2006	18	18
2007	12	12
2003	12	12
2004	10	10
2002	7	7
2008	3	3
1999	2	2
1997	1	1
1998	1	1
2000	1	1
2001	1	1
Toplam	100	100

Tablo 35. Çalışma grubunun mağduru/mağdureyi tanıyor musunuz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Mağduru tanıma	Sayı	%
Evet	87	87
Hayır	13	13
Toplam	100	100

Tablo 36. Çalışma grubunun mağduru/mağdureyi tanıyanların yakınlık derecesine göre dağılımı

Mağdurla yakınlık derecesi	Sayı	%
Akraba	23	26.5
Aynı köylü	21	24.2
Aile bireyi ya da bireyleri	12	13.8
Komşu	10	11.5
Hemşerisi	8	9.2
Arkadaşı	6	6.9
Aynı mahalleden	2	2.3
İş ortağı	2	2.3
Ticaret yaptığı kişi	1	1.1
Kayınvalidesi	1	1.1
Yanında çalışan personel	1	1.1
Toplam	87	100

Tablo 37. Çalışma grubunun suç işlerken kullandığı alete göre dağılımı

Kullanılan Alet	Sayı	%
Ateşli silah	68	68
Kesici delici alet	20	20
Künt cisim	5	5
Boğma	4	4
Dövme	3	3
Toplam	100	100

Tablo 38. Çalışma grubunun adam öldürmek suçunu işleme nedenlerine göre dağılımı

Suç İşleme Nedenleri	Sayı	%
Tartışma	25	25
Arazi ihtilafı	17	17
Çıkar çatışması	17	17
Kan davası ve intikam	16	16
Namusu koruma	8	8
Fiziksel saldırı	7	7
Aile içi geçimsizlik	6	6
Kavga	4	4
Toplam	100	100

Tablo 39. Çalışma grubunun bugün başınıza gelen bu olaydan dolayı ne hissediyorsunuz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Ne hissediyorsunuz?	Sayı	%
Pişmanım	70	70
Üzgünüm	15	15
Hiç bir şey hissetmiyorum	15	15
Toplam	100	100

Tablo 40. Çalışma grubunun ailenizde CİK'e ilk giren siz misiniz sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı

Ailede CİK'e ilk giren siz misiniz?	Sayı	%
Evet	74	74
Hayır	26	26
Toplam	100	100

Tablo 41. Hükümlülerin Öfke ve Öfke Alt Ölçekleri Toplam Puan Ortalamalarının Dağılımı (N=100)

SÖÖTÖ	Ort. ± SD	Medyan	Min.	Max.
Sürekli öfke alt ölçeği	22.30 ± 4.10	22.00	11	34
Öfke/içte alt ölçeği	20.52 ± 2.24	21.00	14	26
Öfke/dışta alt ölçeği	18.01 ± 2.59	18.00	8	25
Öfke/kontrol alt ölçeği	21.89 ± 6.60	20.50	12	38

Tablo 42. Hükümlülerin Öfke ve Öfke Alt Ölçekleri Toplam Puan Ortalamalarının p Değerlerine Göre Dağılımı (N=100)

SÖÖTÖ	Sürekli Öfke	Öfke/içte	Öfke/dışa
Öfke/içte	<0.001	-	-
Öfke/dışa	<0.001	<0.001	-
Öfke/kontrol	0.067	0.069	<0.001

Hükümlülerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeğinden aldıkları puanlar (N=100) sürekli öfke puan ortalaması 22.30±4.10, içte tutulan öfke puan ortalaması 20.52±2.24, dışa vurulan öfke puan ortalaması 18.01±2.59, kontrol altına alınmış öfke puan ortalaması 21.89±6.60 olarak bulgulanmıştır (Tablo 41). Bu bulgulara göre, hükümlülerin sürekli öfke puanları, kontrol altına alınmış öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puanlarından daha yüksektir. Hükümlülerin sürekli öfke puan ortalamaları içte tutulan öfke puan ortalamalarından daha yüksek olduğu, puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($p<.001$) (Tablo 42). Hükümlülerin sürekli öfke puan ortalaması dışa vurulan öfke puan ortalamasından yüksektir. Yapılan istatistiksel analizde bu fark anlamlı bulunmuştur ($p<.001$) (Tablo 42). Yine hükümlülerin kontrol altına alınmış öfke puan ortalamaları dışa vurulan öfke puan ortalamasından yüksek olup, puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel düzeyde anlamlıdır ($p<.001$) (Tablo 42).

Tablo 43. Hükümlülerin Saldırganlık Ölçeği Toplam Puan Ortalamalarının Dağılımı (N=100)

Saldırganlık Ölçeği	Ort. ± Sd	Medyan	Min.	Max.
Saldırganlık toplam puan	95.80 ± 14.13	94.50	45	132
Fiziksel saldırganlık alt ölçeği	22.85 ± 4.11	23.00	9	32
Sözel saldırganlık alt ölçeği	14.06 ± 2.63	14.00	7	21
Öfke alt ölçeği	22.52 ± 4.14	22.00	8	33
Düşmanlık alt ölçeği	21.81 ± 3.53	22.00	11	33
Dolaylı saldırganlık alt ölçeği	14.55 ± 2.72	14.00	8	24

Hükümlülerin saldırganlık toplam puan ortalaması 95.80±14.13, fiziksel saldırganlık puan ortalaması 22.85±4.11, sözel saldırganlık puan ortalaması 14.06±2.63, öfke puan ortalaması 22.52±4.14, düşmanlık puan ortalaması 21.81±3.53, dolaylı saldırganlık puan ortalaması 14.55±2.72 olarak bulunmuştur (Tablo 43).

Tablo 44. Hükümlülerin Öfke ve Öfke Alt Ölçekleri ile Saldırganlık Ölçeği Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonun Dağılımı (N=100)

		Sürekli öfke	Öfke/içte	Öfke/dışa	Öfke/kontrol
Saldırganlık toplam puan	r	.48	.35	.43	.19
	p	<0.001	<0.001	<0.001	.06
	N	100	100	100	100
Fiziksel saldırganlık	r	.40	.30	.37	.01
	p	<0.001	<0.001	<0.001	.90
	N	100	100	100	100
Sözel saldırganlık	r	.41	.29	.33	.26
	p	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
	N	100	100	100	100
Öfke	r	.43	.27	.38	.30
	p	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
	N	100	100	100	100
Düşmanlık	r	.43	.29	.33	.11
	p	<0.001	<0.001	<0.001	.29
	N	100	100	100	100
Dolaylı saldırganlık	r	.27	.30	.34	.12
	p	<0.001	<0.001	<0.001	.23
	N	100	100	100	100

r: Pearson korelasyon katsayısı

Tablo 44 incelendiğinde, hükümlülerin saldırganlık toplam puanları ile sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puan ortalamaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırganlık toplam puanları ile sürekli öfke ($r=.48$), içte tutulan öfke ($r=.35$), dışa vurulan öfke ($r=.43$) puan ortalamaları arasında .001 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Saldırganlık toplam puanları ile kontrol altına alınmış öfke puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$). Hükümlülerin sürekli öfke,

içte tutulan ve dışa vurulan öfke puanları arttıkça saldırganlık toplam puanları artmaktadır.

Saldırganlık ölçeğinin alt boyutlarından fiziksel saldırganlık ile sürekli öfke ($r=.40$), içte tutulan öfke ($r=.30$) ve dışa vurulan öfke ($r=.37$) puan ortalamaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<.001$). Fiziksel saldırganlık puanları ile kontrol altına alınmış öfke puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$). Hükümlülerde sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke düzeyleri arttıkça fiziksel saldırganlık artmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre saldırganlık ölçeğinin sözel saldırganlık alt boyutu ile sürekli öfke ($r=.41$), içte tutulan öfke ($r=.29$), dışa vurulan öfke ($r=.33$) ve kontrol altına alınmış öfke ($r=.26$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<.001$). Hükümlülerin sürekli öfke, kontrol altına alınmış öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke düzeyleri arttıkça sözel saldırganlık puanları artmaktadır.

Saldırganlık ölçeğinin öfke alt boyutu ile sürekli öfke ($r=.43$), içte tutulan öfke ($r=.27$), dışa vurulan öfke ($r=.38$) ve kontrol altına alınmış öfke ($r=.30$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<.001$). Sürekli öfke, içte tutulan öfke, dışa vurulan öfke ve kontrol altına alınmış öfke puanları arttıkça saldırganlık ölçeğinin öfke alt boyutu puanları da artmaktadır.

Saldırganlık ölçeğinin düşmanlık alt boyutu ile sürekli öfke ($r=.43$), içte tutulan öfke ($r=.29$) ve dışa vurulan öfke ($r=.33$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<.001$). Düşmanlık alt ölçeği puanları ile kontrol altına alınmış öfke puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$). Sürekli öfke, içte tutulan öfke ve dışa vurulan öfke puanları arttıkça saldırganlık ölçeğinin düşmanlık alt boyutu puanları artmaktadır.

Saldırganlık ölçeğinin dolaylı saldırganlık alt boyutu ile sürekli öfke ($r=.27$), içte tutulan öfke ($r=.30$) ve dışa vurulan öfke ($r=.34$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<.001$). Dolaylı saldırganlık alt ölçeği puanları ile kontrol altına alınmış öfke puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$). Sürekli öfke, içte tutulan öfke ve dışa vurulan öfke puanları arttıkça saldırganlık ölçeğinin dolaylı saldırganlık alt boyutu puanları artmaktadır.

5. TARTIŞMA

Literatür incelendiğinde suçlu bireylerin genel özelliklerine ilişkin pek çok araştırma bulunmaktadır^{15,57,96,97,98,99,100,12,101}.

Cinayet suçlularının profilinde suç davranışıyla suçlu karakteristikleri arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Cinayet suçlularında suç yolları, suç ve suçlu karakteristikleri altında yatan psikolojik süreçlere vurgu yapılmaktadır⁸. Psikolojik profil çıkarmada ise olası suçlu karakteristiklerinin tanımlanması için suç davranışlarının analizi yapılmaktadır⁹. Psikolojik profil çıkarmada suç failinin psikolojik yapısı ve davranış karakteristiği belirlenmektedir. Bir suçlunun profilini çıkarmada kurbanla ilgili yaş, cinsiyet, ırk, medeni hal, ikâmet yeri, zekâ düzeyi, eğitim, meslek ya da iş, hayat tarzı, kişilik özellikleri, cinsel uyum, arkadaşları ve tanıdıkları büyük bir önem taşımaktadır¹⁰.

Çalışmamızda, Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan hükümlü bireylerin sosyo-demografik ve suça ilişkin özellikleri açısından suçlu profillerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Sadock ve Sadock⁵⁷ tüm ülkelerde genç erkeklerin cinayetin hem başlıca faileri hem de kurbanları olduğunu belirtmiştir. Bizim çalışmamızda da 16-40 yaşları arasında kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Yaşa ilişkin sonuçlar, Kayatekin ve ark.⁹⁶ ile Ortaköylü ve ark.⁹⁷'nin yaptığı çalışmayla da uyumludur.

Hükümlülerin %62'si Kürtçe'yi yerel dil olarak kullanmaktadır (Tablo 2). Muş'ta kasten adam öldürmek suçundan yatan hükümlülerin çoğunluğunun Kürtçe'yi yerel dil olarak kullandığı görülebilmektedir. Hükümlülerin çoğunluğunun Muş ve çevresinden gelmesinden kaynaklı olarak kültüre özgü bir durum olmasıyla açıklanabilir.

Hükümlülerin suçu işlediği zamanki eğitim düzeylerine bakıldığında, çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir (Tablo 3). Kayatekin ve ark.⁹⁶'nin ruh hastalarında homisidal saldırganlık başlıklı çalışmaları, Ortaköylü ve ark.⁹⁷ tarafından kadınlarla ilgili yapılan çalışma ve Kalenderoğlu ve ark.¹⁰⁰'nin eğitim düzeyiyle ilgili sonuçlarıyla uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya alınan hükümlülerin suçu işlediği zamanki medeni durumlarına bakıldığında, çoğunluğunun evli olduğu bulunmuştur (Tablo 4). Maner ve ark.'nın yaptığı araştırma sonuçlarıyla uyumludur⁹⁸.

Hükümlülerin çoğunluğunun çekirdek aileye sahip olduğu fakat kardeş sayısına bakıldığında, çoğunluğunun çok sayıda kardeşe sahip olduğu görülmektedir (Tablo 5). Araştırma sonuçları, Kılıç ve ark.¹⁰¹'nin yaptığı çalışmayla desteklenmektedir. Hükümlülerin Muş ve çevresinden geldiği düşünülünce bu durum, kültüre özgü olarak açıklanabilir.

Kayatekin ve ark.⁹⁶'nın ruh hastalarında homisidal saldırganlık başlıklı çalışmalarında hastaların ancak %5'inin sosyal güvencesinin bulunduğu (memur, emekli), diğerlerinin düzenli bir işi olmadığı görülmüştür. Ayrıca Maner ve ark.⁹⁸'nin psikiyatrik hastalıklar ve suçla ilgili araştırmalarında erkeklerin çoğunluğunun işi olmadığı belirtilmiştir. Araştırmamızda ise hükümlülerin çoğunluğunun serbest meslek sahibi olduğu görülmüştür; bu sonucun literatürle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Balcioğlu ve ark.⁹⁹'na göre göç ve suç arasında ilişki bulunmaktadır. Araştırmamızda hükümlülerin %58'inin köyde, %23'ünün kasabada doğdukları, CİK'e gelmeden önce %27'sinin büyükşehir, %22'sinin kasaba, %15'inin şehirde yaşamını geçirdikleri göz önüne alındığında, kasten adam öldürmek suçundan CİK'te bulunan hükümlülerin çoğunluğunun göç ettiği düşünülmektedir.

Kayatekin ve ark.⁹⁶'nın ruh hastalarında homisidal saldırganlık başlıklı çalışmalarında hastaların çoğunun düşük sosyo-ekonomik düzeyden geldiği bulunmuştur. Bizim araştırmamızda, Muş CİK'te kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin çoğunluğunun düşük aylık gelire sahip olduğu görülmektedir (Tablo 9). Bu durumun, araştırmamızın sonuçlarını desteklediği düşünülmektedir.

Adam öldürmede vaka profilinin çıkarıldığı bir çalışmada, failerde yoğun psikiyatrik rahatsızlık saptanmıştır¹². Maner ve ark.⁹⁸'nin yaptığı araştırmada erkek ve kadın psikiyatrik hastalarda en sık öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçlarının işlendiği belirtilmiştir. Araştırmamızda ise kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin çoğunluğu geçmişte bir psikiyatrik tanı almadıklarını

ifade etmişlerdir. Çalışmamızdaki bulgular hükümlülerin beyanlarına dayandığı ve bir psikiyatrik muayene yapılmadığı için bu sonucun literatürle uyumlu olup olmadığı tartışılmamıştır.

Balcioğlu ve ark.⁹⁹'nin derleme makalesinde alkol ve/veya madde kullanımı ve suç arasında ilişki bulunduğu bildirilmiştir. Araştırmamızda ise Muş CİK'te kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin çoğunluğu alkol ve madde kullanmadığını ifade etmiştir. Hükümlülerin çoğunluğu Muş ve yöresinden geldiği için yörenin dini inançları ve kültürel özelliklerinin bu sonuçları etkilediği düşünülmektedir.

Muş CİK'te kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin %16'sının daha önceden de suç işlediği görülmektedir. Bu sonucun da Maner ve ark.⁹⁸'nin psikiyatrik hastalıklar ve suç ile Kayatekin ve ark.⁹⁶'nin ruh hastalarında homisidal saldırganlıkla ilgili çalışmalarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca hükümlülerin %26'sı, ailesinde CİK'e girenlerin olduğunu belirtmiştir. CİK'e girme durumunun, ailede model alma yoluyla ya da öğrenilmiş davranış olarak ortaya çıkmış olabileceği düşünülebilir.

Mağdurlar failin yakın sosyal çevresinde bulunmaktadır¹². Schmidt ve ark.¹²'na benzer olarak çalışmamızda da hükümlülerin çoğunluğu mağduru tanıdığını belirtmiştir.

Hükümlülerin kullandığı suç aletlerinin çoğunluğunun ateşli silah olduğu bulunmuştur (Tablo 37). Bu sonuçlar, Ortaköylü ve ark.⁹⁷'nin yaptığı çalışma sonuçlarıyla uyumludur.

Erkekler tarafından işlenen adam öldürmede önem sırasıyla yer alan bazı nedenler; kadın yüzünden, arazi ihtilafı, kavga, gayri menkule tecavüz, şeref ve namusu koruma, dövme, tahkir ve suç isnadı, geçimsizlik, kan gütme ve intikam almak olarak belirlenmiştir¹⁵. Faillerin adam öldürme suçunu işleme motivasyonlarının kişisel anlaşmazlık, evle ilgili tartışmalar ve hırs nedeniyle olduğu belirlenmiştir¹². Bizim çalışmamızda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Tablo 38).

Muş CİK'te kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin %70'i işlediği suçtan dolayı pişman olduğunu belirtmiştir. Kılıç ve ark.¹⁰¹'nin Türkiye'de uyuşturucu suçu başlıklı araştırmasında da bireylerin işlediği suçlardan dolayı

pişman oldukları görülmektedir. Bu sonucun, araştırmamızı desteklediği düşünülmektedir.

Maner ve ark.⁹⁸'nin psikiyatrik hastalıklar ve suç ile Kayatekin ve ark.⁹⁶'nın ruh hastalarında homisidal saldırganlıkla ilgili çalışmalarına benzer olarak çalışmamızda, hükümlülerin %26'sının akrabaları arasında suç işleyenler bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu birinci derece akrabalarıdır. Akrabalarda en çok adam öldürme ve yaralama olduğu görülmektedir.

Hükümlülerin çoğunluğu öfkeyi tanımlayabilmektedir; ayrıca öfkelendiklerinin farkında olduklarını ve öfkeleriyle baş edebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, çalışma grubunun diğer sorulara verdiği cevaplara bakıldığında, çoğunluğunun fiziksel şiddete ve duygusal istismara maruz kalmadığı, aile içi şiddet yaşamadığı, çocukken kavga etmediği, sık sık doktora gitmediği, fiziksel bir rahatsızlığının olmadığı, aile ve akrabalarda ruhsal bir rahatsızlığın ve sık görülen bir hastalığın olmadığı, çocukken olumsuz bir olay yaşamadığı, kendine zarar verici bir davranışta ve intihar girişiminde bulunmadığı, çevresindeki eşyalara zarar vermediğini belirttikleri görülmektedir. Literatürde bu konulara ışık tutacak bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum, hükümlülerin sorulara daha çok sosyal arzu edilebilirlik açısından cevaplar vermeye çalışmaları olarak yorumlanabilir.

Çalışmamızda Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan gelen hükümlülerin öfke düzeyleri ve öfkenin alt boyutları arasındaki fark ile öfke ve saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Literatür incelendiğinde öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkinin incelendiği pek çok araştırma bulunmaktadır^{75,70,74,102,89,23,94}.

Öfke, saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin tetiğini çekmektedir²¹. Tangney ve ark.¹⁷ öfkenin saldırganlık için itici bir uyaran olduğunu belirtmiştir. Saldırı ve şiddet içeren iletiler, öfke dolu mimikten adam öldürmeye kadar giden, geniş bir yelpaze içinde yer alan sözsüz ve sözlü davranışlara yol açmaktadır²¹.

Öfke, saldırgan davranış gibi ciddi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır³⁶. Öfkenin saldırganlığı harekete geçiren önemli bir duygu olduğu belirtilmiştir¹⁰³.

Öfkenin ifade biçimlerinden en önemlisi, saldırganlık olarak görülmektedir³¹. Öfke, saldırganlık eğiliminin duygusal bileşeni olarak tanımlanmıştır²³.

Archer ve Haigh'in¹⁰² çalışmalarında, Kuzey İngiltere'de kapalı cezaevinde 62 erkek ve 47 kadın hükümlü arasında kendi kendine rapor yöntemi kullanılarak saldırganlığa yönelik araçsal ve sözel inançları incelemiştir. Araçsal inançlar saldırganlıkla yüksek bir korelasyon göstermiştir. Sözel inançların erkeklere göre kadınlar arasında daha yüksek korelasyon gösterdiği anlaşılmıştır. Araçsal inançlar veya fiziksel saldırganlıkla cinsiyet farklılıkları arasında anlamlılık bulunmamıştır. Yaşla araçsal inançlar, fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Şiddet suçluları için hükümlü olma fiziksel saldırganlık ve öfke için yüksek korelasyon göstermiştir. Sözel inançlar için düşük puanlar elde edilmiştir.

İzlandalı tutuklularda öfke, kişilik ve suça atıf arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Şiddet suçundan gelen ve gelmeyen tutuklular arasında farklılık bulunmamıştır. Sabıkaya, psikotizme ve nevrozizme işaret eden sonuçlar; öfke düzeyini yordamıştır. Öfke ve suça atıf arasında bir ilişki bulunmamıştır¹⁰⁴. Yapılan bir çalışmada dışa vurulmuş öfkeyle sabıka durumu arasında ilişki bulunmuştur¹⁰⁵.

Lindqvist ve ark.²² tarafından Novaco Öfke Ölçeği-1998-S' nin yapı geçerliği ve iç güvenirliliği İsveç'te şiddet suçlularının kaldığı cezaevi örneğinde incelenmiştir. Yapılan çalışmada 18-67 yaş aralığında şiddet suçu işlemiş 95 erkekle çalışılmıştır. Ölçeğin suçluluk ve demografik özelliklerle ilişkisine bakılmıştır. Bulgular, daha önceki çalışmalarda iddia edilen düzensiz öfkeyi desteklemektedir. Bu sonuçlar, suç ve demografik özellikleri yüksek öfke puanlarıyla desteklemektedir. Sonuçlara göre, genç yaştaki şiddet suçlularının öfkeye daha fazla eğilimli oldukları bulunmuştur. Bu durumun, zararlı davranış dürtüleri ve öfke kontrollerindeki düşük kapasiteyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, düşük eğitimle yüksek öfke düzeyi arasında ilişki olduğu bulgulanmıştır.

Saldırganlığın türleri ile öfke, düşmanlık ve dürtüsellik arasındaki ilişkinin çalışıldığı araştırmada; öfkenin deneyimlenmesi ve ifadesi arasında pozitif ilişki vardır. Öfkenin saldırganlık için hazırlayıcı olduğu bulunmuştur. Öfke ve

dürtüselliğin düşmanca saldırganlıkla pozitif ilişkili olduğu fakat araçsal saldırganlıkla ilişkili olmadığı bulgulanmıştır. Plansız dürtüselliğin düşmanca saldırganlıkla pozitif ilişkili olduğu görülmüştür¹⁰⁶.

Öfkenin saldırganlık davranışı ve klinik bozukluklarda yüksek korelasyon göstermesi nedeniyle, bu duygunun cezaevinde sistematik olarak değerlendirilmesi önem kazanmıştır²². Psikopatoloji ve saldırgan davranış arasında ilişki olduğu belirtilmektedir¹⁰⁷.

Çalışmamızda, kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin sürekli öfke ve öfke alt ölçekleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Hükümlülerin sürekli öfke puan ortalamaları, kontrol altına alınmış öfke, içte tutulan öfke ve dışa vurulan öfke puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Lindqvist ve ark.²²'nin suç ile yüksek öfke puanları arasında ilişkiyi gösteren sonuçlarıyla bizim araştırmamızın bulgularının desteklediği düşünülmektedir. Bu durum, Türkçapar ve ark.⁷¹'nin yaptığı çalışmada, depresyona sahip antisosyal kişilik bozukluğu olan bireylerin sürekli öfke düzeylerinin bastırılmış öfke ve dışa yansıyan öfke düzeylerinden yüksek çıkması sonuçlarıyla desteklenmektedir. Ayrıca, bir başka çalışmada, depresyonlu hastaların öfkelerini içe döndürdükleri, öfkelerini daha az kontrol ettikleri belirlenmiştir⁷². Bu sonuçların araştırmamızı desteklediği düşünülmektedir.

Novaco'nun şiddet davranışları ve saldırganlıkla ilgili bir çalışmada, kontrol edilemeyen ve düzensiz öfkenin rolü tartışılmıştır. Şiddet suçlarında psikolojik stres faktörleri ve kontrol edilemeyen öfkenin yaygınlığına dikkat çekmiştir. Bunların genellikle şiddet suçu işlemiş erkekler, tecavüzcüler ve seri katiller olduğunu belirtmiştir²². Bizim araştırmamızda, saldırganlık toplam puanları ile sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puan ortalamaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırganlık puan ortalamaları ile kontrol altına alınmış öfke puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmamızın sonuçlarının, Novaco'nun şiddet suçlarının kaldığı cezaevinde yaptığı çalışmanın sonuçlarıyla desteklediği düşünülmektedir.

Araştırmamızda sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puan ortalamaları ile fiziksel saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Şiddet suçundan hükümlülerle yapılan bir çalışmada da öfke ile

fiziksel saldırganlık arasında yüksek bir korelasyon bulunmuştur¹⁰². Bu sonuç da bizim araştırmamızı desteklemektedir. Kontrol altına alınmış öfke puanları ile fiziksel saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu durumun öfkeyi kontrol edemeyen bireylerin, saldırganlığı davranışa dönüştürdüklerinin bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Sürekli öfke ve öfke ifade tarzları alt ölçek puanları ile sözel saldırganlık puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu durum, adam öldürmek suçundan gelen bireylerin öfke tarzlarını sözel saldırganlıkla gösterdiklerini düşündürmektedir.

Sürekli öfke ve öfke ifade tarzları alt ölçek puanları ile saldırganlık ölçeğinin öfke alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu durum, iki ölçeğin de öfke alt ölçekleriyle birbirine benzer ifadeleri ölçmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Saldırganlık ölçeğinin öfke alt boyutuyla öfke tarzı ölçeğinin alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olması; adam öldürmek suçundan gelen bireylerin öfke düzeylerinin yüksek olduğunu kanıtlar nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Novaco öfkeyi olumsuz duygu, saldırganlık (mesela; zararlı davranış) ve düşmanlıkla (tutum, mizaç) yakın ilişkili olarak tanımlamaktadır²². Bizim çalışmamızda da sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puanları ile saldırganlık ölçeğinin düşmanlık alt boyutu puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırma bulgularımızın, Novaco'nun cezaevindeki çalışma sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Bir diğer çalışmada dışa vurulan öfkenin düşmanlığı yordadığı ortaya konulmuştur⁸³. Ayrıca, bir başka çalışmada da öfke ve dürtüselliğin düşmanca saldırganlıkla pozitif yönde ilişkili olduğu bulgulanmıştır¹⁰⁶. Bu çalışma sonuçlarının da bizim araştırmamızı destekleyebileceği düşünülmektedir. Düşmanlık alt ölçeği ile kontrol altına alınmış öfke puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatürde bu konuyu aydınlatacak yeterince bir kaynağa ulaşılamamıştır.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puanları ile saldırganlık ölçeğinin dolaylı saldırganlık alt ölçeği puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kesen ve ark.⁷⁵'nin

yaptığı çalışmada, yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin sürekli öfke ve öfke tarzı alt boyutları ile saldırganlık ölçeğinin dolaylı saldırganlık alt boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonucun, araştırma bulgularımızı destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

1. Bu araştırmada, Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan hükümlü erkeklerde öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık ilişkisinin incelenmesi ve suçlu profillerinin çıkarılması amaçlanmıştır.
2. Araştırmamızda Muş ve çevresinde kasten adam öldürenlerin suç tarihi itibariyle çoğunlukla 16-40 yaş arasında olduğu, Kürtçe'yi yerel dil olarak kullandıkları, düşük eğitim ve sosyo-ekonomik düzeye sahip oldukları, evli oldukları, serbest meslekle uğraştıkları, çok sayıda kardeşi olduğu, CİK'e girmeden önce köyden büyükşehire göç ettiği, arazi itilafı ve tartışma nedeniyle bu suçu işledikleri, suç aleti olarak ateşli silah kullandıkları, mağdur/mağdureyi tanıdıkları, daha önce de suç işledikleri bulunmuştur. Muş ve yöresinde kasten adam öldürenlere ait suçlu profilinin betimlendiği düşünölmektedir.
3. Çalışmamızda, kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerin sürekli öfke ve öfke alt ölçek puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<.001$). Hükümlülerin sürekli öfke puan ortalamalarının, kontrol altına alınmış öfke, içte tutulan öfke ve dışa vurulan öfke puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hükümlülerin saldırganlık toplam puanları ile sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puan ortalamaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<.001$). Kasten adam öldürmek suçundan hükümlülerde, saldırganlık ölçeğinin sözel saldırganlık ve öfke alt boyutları ile sürekli öfke, içte tutulan, dışa vurulan ve kontrol altına alınmış öfke puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p<.001$). Çalışmamızda, hükümlülerde saldırganlık ölçeğinin düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutları ile sürekli öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görölmüştür ($p<.001$).

6.2. Öneriler

1. Alanda çalışabilecek Adli psikologların yetiştirilmesinin gerekliliği düşünülmektedir.
2. Ceza İnfaz Kurumlarında görevli psikologların üniversitelerin Adli Tıp Anabilim Dalı ve Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dallarında destekleyici eğitim almalarının alana faydalı olmaları açısından iyi olacağı düşünülmektedir.
3. Ceza İnfaz Kurumlarında yürütülen hükümlülere yönelik öfke kontrol programlarının sıklığının artırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
4. Öfkenin saldırganlık boyutuna taşınmadan önce hükümlülerdeki enerji fazlalığının mesleki kurslar, hobi atölyelerinde vakit geçirmek, resim ve tiyatro kursları, sportif ve sosyal faaliyetlere katılmak gibi olumlu yönler kanalize edilmesi yararlı olabilir.
5. Ceza İnfaz Kurumlarında çalışan yönetici, infaz ve koruma memurları ve diğer personelin, hükümlülerdeki öfkenin saldırganlığa dönüşmesini tetikleyen ifade ve davranışlardan kaçınarak, hükümlülerle doğru iletişim kurmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.
6. Öfke ve saldırganlık açısından riskli olarak belirlenen hükümlülerin hem öfke kontrolü hem de rehabilite edilmelerine yönelik programların planlanması yararlı olabilir.
7. Hükümlülerin dışında Ceza İnfaz Kurumlarında çalışan yönetici, infaz ve koruma memurları ve diğer personele yönelik de öfke kontrol programlarının uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
8. Çalışmamız Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kasten adam öldürmek suçundan hükümlü 100 erkekle sınırlı kalmıştır. CİK'lerde öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi daha iyi saptamak için kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.
9. Bundan sonraki çalışmalarda, hükümlü bireyler ile normal popülasyonun karşılaştırılması yapılarak öfke ve saldırganlık incelenebilir.
10. Suçlu profili açısından daha geniş popülasyonlarla çalışmalar yapılması aydınlatıcı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. **Westen D.** Psychology. Canada: John Wiley&Sons, Inc., **1996**.
2. **Mauss B I, Evers C, Wilhelm H F and Gross J J.** How to bite your tongue without blowing your top: Implicit evaluation of emotion regulation predicts affective responding to anger provocation. PSPB, **2006**; 32(5): 589-602.
3. **Bilgin N.** Sosyal Psikolojiye Giriş. 3. Baskı, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, **2000**.
4. **Soykan Ç.** Öfke ve öfke yönetimi. Kriz Dergisi, **2003**; 11(2): 19-27.
5. **İçli T G.** Kriminoloji. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi, **2004**.
6. **Dönmezer S.** Kriminoloji. 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, **1975**.
7. **Alpar G.** Suçluların Kişilik Profili: Suç ve suçlu. Türk Psikoloji Bülteni, **2002**; 26-27: 50-56.
8. **Crabbe A, Decoene S and Vertommen H.** Profiling homicide offenders: A review of assumptions and theories. Aggression and Violent Behavior, **2008**; 13(2): 88-106.
9. **Kocsis N R, Cooksey W R and Irwin J H.** Psychological profiling of sexual murders: An empirical model. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, **2002**; 46(5): 532-554.
10. **Palermo B G.** Criminal Profiling: The uniqueness of the killer. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, **2002**; 46(4): 383-385.
11. **Snook B, Canter D and Bennell C.** Predicting the home location of serial offenders: a preliminary comparison of the accuracy of human judges with a geographic profiling sistem. Behav. Sci. Law, **2002**; 20: 109-118.
12. **Schmidt H P, Padosch A S, Rothschild A M and Burkhard M.** Forensic case profiling aspects on multiple homicides from the Cologne-Bonn Metropolitan Area 1985-2000. Forensic Science International, **2003**; 153(2-3): 168-173.

13. **Türk Ceza Kanunu.** 5235 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanununda Kasten Öldürmek Suçu (Madde 81). Erişim: (www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm) **2008**. Erişim Tarihi: 07.12.2008.
14. **Balcıoğlu İ ve Çitken A.** Adli Psikiyatride Adam Öldürme ve Ceza. Türkiye Klinikleri J Med Sci, **2008**; 28: 680-685.
15. **Yücel T M.** Kriminolojik Notlar. Ankara: Yarı Açık Cezaevi Yayınları, **1971**.
16. **Köknel Ö.** Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. 11. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, **1985**.
17. **Tangney P J, Wagner E P, Hill B D, Marschall E D and Gramzow R.** Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses to anger across the lifespan. Journal of Personality and Social Psychology, **1996**; 70(4): 797-809.
18. **Türk Dil Kurumu.** Okul Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, **2000**.
19. **Schiraldi R G and Kerr H M.** The Anger Management Sourcebook. Chicago: Contemporary Books, **2002**.
20. **Budak S.** Psikoloji Sözlüğü. 2. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, **2003**.
21. **Kökdemir H.** Öfke ve öfke kontrolü. PİVOLKA, **2004**; 3(12): 7-10.
22. **Lindqvist K J, Daderman M A and Hellström A.** Internal reliability and construct validity of the Novaco Anger Scale-1998-S in a sample of violent prison inmates in Sweden. Psychology, Crime & Law, **2005**; 11(2): 223-237.
23. **Leary R M, Twenge M J and Quinlivan E.** Interpersonal rejection as a determinant of anger and aggression. Personality and Social Psychology Review, **2006**; 10(2): 111-132.
24. **Baker T M, Van Hasselt V B and Sellers H A.** Validation of the Novaco anger scale in an incarcerated offender population. Criminal Justice and Behaviour, **2008**; 35(6): 741-754.
25. **Lerner H.** Öfke Dansı. 8.Baskı. İstanbul: Varlık Yayınları, **2008**.
26. **Berkowitz L and Harmon-Jones E.** Toward an understanding of the determinants of anger. Emotion, **2004**; 4(2): 107-130.
27. **Köknel Ö.** Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, **1996**.
28. **Deffenbacher L J and Mckay M.** Overcoming Situational and General Anger. Oackland: New Harbinger Publications, **2000**.

29. **Özmen A.** Öfkeyle başa çıkma eğitiminin ve etkileşim grubu uygulamasının içe yönelik öfke üzerindeki etkisi. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, **2006**; 30(2): 175 -185.
30. **Efron-Potter R.** Her an öfkeli misiniz? Oackland: New Harbinger Publications, **1997**.
31. **Balkaya F ve Şahin H N.** Çok boyutlu öfke ölçeği. Türk Psikiyatri Dergisi, **2003**; 14(3): 192 -202.
32. **Kuppens P, Mechelen V I, Meulders M.** PSPB, **2004**; 30(12): 1550 -1564.
33. **Moscovitch D A, McCabe R E, Antony M M, Rocca L and Swinson R P.** Anger experience and expression across the anxiety disorders. Depress Anxiety, **2008**; 25(2): 107-113.
34. **Martin R and Watson D.** Style of anger expression and its relation to raily experience. Personality ans Social Psychology Bulletin, **1997**; 23(3): 285 -294.
35. **Mayne J T and Ambrose K T.** Research review on anger psychoterapy. J Clin Psychol, **1999**; 55(3): 353 -363.
36. **Grotnitzky R G and Tafrate C R.** Imaginal exposure for anger reduction in adult outpatients: A pilot study. Journal of Behaviour Therapy and Experimental Psychiatry, **2000**; 31: 259 -279.
37. **Geçtan E.** Psikanaliz ve Sonrası. 5. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, **1993**: 36-37.
38. **Atkinson R L, Atkinson R C, Smith E E, Bem D J and Nolen-Hoeksema S.** Hilgard's Introduction to Psychology. Twelfth Edition, Orlando: Harcourt Brace College Publishers, **1996**.
39. **Harbin J T.** Beyond Anger A Guide For Men. Newyork: Malowe & Company, **2000**.
40. **Corey G.** Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları. 7. Baskı. Ankara: Mentis Yayıncılık, **2008**.
41. **Adams G R.** Classroom Aggression: Determinants, controlling mechanisms, and guidelines for the implementation of a behavior modification program. Psychology in the Schools, **1973**; 10(2): 155-168.
42. **Jacob G R and Pelham E W.** Davranış tedavisi. Sadock J B and Sadock V. Kaplan&Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. 8. Baskı, Ankara: Güneş Kitabevi, **2007**: 2498-2547.

43. **Akkoyun F.** Psikolojide İşlemsel Çözümleme Yaklaşımı: Transaksiyonel Analiz. 3.Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, **2007**.
44. **Özmen A.** Anger: The theoretical approaches and the factors causing the emergence in individuals. Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, **2006**; 39(1): 39-56.
45. **Beck T A and Newman F C.** Bilişsel Terapi. Sadock J B and Sadock V. Kaplan&Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. 8. Baskı, Ankara: Güneş Kitabevi, **2007**:2595-2609.
46. **Akdeniz M.** Öfke Kontrolü Eğitiminin Lise Öğrencilerinin Öfke Kontrolü Becerilerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, **2007**.
47. **Berkowitz L.** On the formation and regulation of the anger and aggression. A cognitive-neoassociationistic analysis. Am Psychol, **1990**; 45(4): 494-503.
48. **Adasal R.** Modern Normal ve Medikal Psikoloji. 2. Baskı. Ankara: A. Ü. Tıp Fak. Yayınları, **1973**.
49. **Freedman J L and Carlsmith J M.** Sosyal Psikoloji. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, **1993**.
50. **Fromm E.** Sevgi ve Şiddetin Kaynağı. 4. Baskı, Ankara: Öteki Kitabevi, **1997**.
51. **Arkonaç S A.** Psikoloji. 2. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, **1998**.
52. **Arkonaç O.** Psikiyatri Sözlüğü. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, **1999**.
53. **Horowitz A I and Bordens S K.** Social Psychology. California: Mayfield Publishing Company, **1995**.
54. **Geen R G.** Human Aggression. Second Edition, California: Open University Pres, **2001**.
55. **Bushman B J and Anderson C A.** Is it time to pull the plug on the hostile versus instrumental aggression dichotomy. Psychological Review, **2001**; 108: 273-279.
56. **Stanford M S, Houston R J, Mathias J W, Villemarette-Pitman N R, Helfritz L E and Conklin S M.** Characterizing Aggressive Behavior. Assessment, **2003**; 10(2): 183-190.
57. **Lewis O D.** Erişkin Antisosyal Davranışı, Suç ve Şiddet. Sadock J B and Sadock V. Kaplan&Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. 8. Baskı, Ankara: Güneş Kitabevi, **2007**: 2260-2265.

58. **Kulaksızoğlu A.** Ergenlik Psikolojisi. 4. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, **2001**: 240-241.
59. **Tahran N,** 15. Bölüm. Balcıoğlu İ. Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet. İstanbul: Yüce Reklam Yayın Dağıtım, **2000**.
60. **Hoptman M J.** Neuroimaging studies of violence and antisocial behavior. Journal of Psychiatric Practise, **2003**; 9(4): 265-278.
61. **Dougherty M D, Bjork M J, Marsh M D and Moeller G F.** Psychiatry Research, **1999**; 88: 227-232.
62. **Mitscherlich A.** Barış Düşüncesi ve Saldırganlık. İstanbul: Cem Yayınevi, **1999**.
63. **Cüceloğlu D.** İnsan ve Davranışı. 9. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, **1999**.
64. **Kernberg F O.** Aşk İlişkileri. 2. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, **2003**.
65. **Öztürk O.** Psikanaliz ve Psikoterapi.3. Baskı. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, **1998**: 30-31.
66. **Novaco W R and Taylor L J.** Anger and assaultiveness of male forensic patients with developmental disabilities: Links to volatile parents. Aggressive Behavior, **2008**; 34: 380-393.
67. **Bilge F.** Eğitim bilimleri öğrencilerinin sürekli kızgınlık düzeyleri ve kızgınlıklarını ifade biçimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, **1997**; 13: 75-80.
68. **Sayar K, Güzelhan Y, Solmaz M, Özer Ö, Öztürk M, Acar B and Arkan M.** Anger attacks in depressed Turkish outpatients. Annals of Clinical Psychiatry, **2000**; 12(4): 213-218.
69. **Doğan S, Güler H ve Kelleci M.** Hastaların öfkeli davranışları karşısında hemşirelerin yaklaşımları. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, **2001**; 5(1): 26-32.
70. **Batıgün D A ve Şahin H N.** Öfke, dürtüsellik ve problem çözme becerilerindeki yetersizlik gençlik intiharlarının habercisi olabilir mi? Türk Psikoloji Dergisi, **2003**; 18(51): 37-52.
71. **Türkçapar H, Güriz O, Özel A, Işık B ve Örsel D S.** Antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalarda öfke ve depresyonun ilişkisi. Türk Psikiyatri Dergisi, **2004**; 15(2): 119-124.
72. **Güleç H, Sayar K ve Özkorumak E.** Depresyonda Bedensel Belirtiler. Türk Psikiyatri Dergisi, **2005**; 16(2): 90-96.

73. **Erkek N, Özgür G ve Gümüş B A.** Hipertansiyon tanısı alan hastaların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, **2006**; 10(2): 9-18.
74. **Doğan A.** Elin İkinci ve Dördüncü Parmak Uzunluk Oranının Saldırganlık ve Öfke ile İlişisinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **2006**.
75. **Kesen F N, Deniz E M ve Durmuşoğlu N.** Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: Yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, **2007**; 17: 353-364.
76. **Algül A, Semiz Ü B, Ateş M A, Başoğlu C, Doruk A, Ebrinç S, Pan E ve Çetin M.** Antisosyal kişilik bozukluğu olan bireylerde madde kullanımı ve saldırganlık ilişkisi. Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, **2007**; 20(3): 141-150.
77. **Öğünç E N ve Şar V.** Adam öldürme suçu işlemiş kadınların suç motivasyonları ve kişilik özellikleri. Adli Psikiyatri Dergisi, **2007**; 4(2): 3-11.
78. **Babaoğlu E.** Aday öğretmenlerde öfke. Mehmet Akif Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, **2007**; 14: 30-36.
79. **Semiz B Ü, Algül A, Başoğlu C, Ateş A M, Ebrinç S, Çetin M, Güneş C ve Günay H.** Antisosyal kişilik bozukluğu olan erkek bireylerde subjektif uyku kalitesinin saldırganlık ile ilişkisi. Türk Psikiyatri Dergisi, **2008**; 19(4): 373-381.
80. **Erdem M, Çelik C, Yetkin S and Özgen F.** Yaygın anksiyete bozukluğunda öfke düzeyi ve öfke ifade tarzı. Anadolu Psikiyatri Dergisi. **2008**; 9: 203-207.
81. **Stoner B S and Spencer B W.** Age and gender differences with the anger expression scale. Educational and Psychological Measurement, **1987**; 47(2): 487-492.
82. **Riley W, Treiber F and Woods M G.** Anger and Hostility in Depression. Journal of Nervous & Mental Disease, **1989**; 177(11): 668-674.
83. **Bridewell B W and Chang C E.** Distinguishing between anxiety, depression and hostility: Relations to anger-in, anger-out and anger control. Person. Individ. Diff., **1997**; 22(4): 587-590.
84. **Harris B M and Knight-Bohnhoff K.** Gender and aggression II: Personal aggressiveness. Sex Roles, **1996**; 35(1-2): 27-42
85. **Buntaine L R and Constenbader K V.** Self reported differences in the experience and expression of anger. Personality and Individual Differences, **2003**; 34: 1453-1465.

86. **Barrat E S, Stanford S M, Dowdy L, Liebman J M and Kent A T.** Impulsive and premeditated aggression: A factor analysis of self-reported acts. *Psychiatry Research*, **1999**; 86: 163-173.
87. **Martin R, Wan C K, David P J, Wegner L E, Olson D B and Watson D.** Style of anger expression: Relation to expressivity, personality and health. *PSPB*, **1999**; 25(10): 1196-1207.
88. **Archer J, Birring S S and Wu C W F.** The association between testosterone and aggression among young men: Empirical findings and meta-analysis. *Aggressive Behavior*, **1997**; 24: 411-420.
89. **Sluyter F, Keijser N, Boomsma D I, Van Doornen L P, Van Den Oord E C G and Snieder H.** Genetics of testosterone and the aggression-hostility-anger (AHA) syndrome: A study of middle-aged male twins. *Twin Research*, **2000**; 3: 266-276.
90. **Thomas P S.** *J Am Psychiatric Nurses Association*, **2002**; 8(2): 44-50.
91. **Vigil-Colet A and Codorniu-Raga M.** Aggression and inhibition deficits, the role of functional and dysfunctional impulsivity. *Personality and Individual Differences*, **2004**; 37(7): 1431-1440.
92. **Berg T M and DeLisi M.** The correctional melting pot: Race, ethnicity, citizenship, and prison violence. *Journal of Criminal Justice*, **2006**; 34: 631-642.
93. **Scott D W and Steidtmann D.** Dysphoria and hostile cognition: The relationship depends on levels of trait anger. *Cognitive Therapy and Research*, **2006**; 30(1): 19-27.
94. **Ireland L J and Culpin V.** The relationship between sleeping problems and aggression, anger and impulsivity in a population of juvenile and young offenders. *Journal of Adolescent Health*, **2006**; 38(6): 649-655.
95. **Şahin N H ve Savaşır I.** *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Türk Psikoloji Derneği Yayınları, **1996**.
96. **Kayatekin Z E, Maner F, Abay E, Saygılı S ve Şener A İ.** Ruh Hastalarında Homisidal Saldırganlık. *Düşünen Adam*, **1991**; 4(1): 22-27.
97. **Ortaköylü L, Taktak Ş ve Balcıoğlu İ.** Kadın ve Suç. *Yeni Symposium*, **2004**; 42(1): 13-19.
98. **Maner F, Kayatekin Z E, Abay E, Saygılı S ve Şener A İ.** *Psikiyatrik Hastalıklar ve Suç*. *Düşünen Adam*, **1991**; 4(1): 6-13.

99. **Balcıoğlu İ, Doksat M K ve Tan O.** Madde Bağımlılığı, G ve Suç. Yeni Symposium, **2001**; 39(4): 185-191.
100. **Kalenderoğlu A, Yumru M, Selek S ve Savaş H A.** Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Psikiyatri Birimi'ne gönderilen olgular. Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi, **2007**; 44(3): 86-90.
101. **Kılıç K M, Peker A P ve ulhalık M.** Türkiye'de Uyuşturucu Suçu. Erişim: (www.cte.adalet.gov.tr/duyurular/2009/ar_ge/uyuşturucu.pdf) **2009**. Erişim Tarihi: 02.02.2009.
102. **Archer J and Haigh A.** Beliefs about aggression among male and female prisoners. Aggressive Behavior, **1997**; 23: 405-415.
103. **Taylor J L.** A review of the assessment and treatment of anger and aggression in offenders with intellectual disability. Journal of Intellectual disability Research, **2002**; 46(1): 57-73.
104. **Wood J and Newton K.** The role of personality and blame attribution in prisoners' experiences of anger. Personality and Individual Differences, **2003**; 34(8): 1453-1465.
105. **Mills F J and Kroner G D.** Anger as a predictor of institutional misconduct and recidivism in a sample of violent offenders. Journal of Interpersonal Violence, **2003**; 18(3): 282-294.
106. **Ramirez J M and Andreu J M.** Aggression and some related psychological constructs (anger, hostility, and impulsivity); some comments from a research Project. Neurosci Biobehav Rev, **2006**; 30(3): 276-291
107. **Akduman İ.** Psikopatoloji ve saldırgan davranış. 14. Ulusal Psikoloji Kongresi. Ankara-Türkiye, 6-8 Eylül **2006**: 7.

EK-I
KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yaş: .....

Şuanki eğitim düzeyi:.....

Suç tarihi itibariyle yaşıınız:.....

Kullandığınız yerel dil:

Mesleğiniz:

Serbest Meslek ( ) İşçi ( ) Memur ( ) Emekli ( ) Çiftçi ( ) İşsiz ( ) Hiçbir iş bilmem ( ) Her işi yaparım ( )

Suç tarihi itibariyle eğitim düzeyi:

İlkokul ( ) Ortaokul ( )

Lise ( ) Meslek Yüksekokulu ( ) Fakülte ( )

Suç tarihi itibariyle medeni durumunuz:.....

Kardeş sayınız:.....

Ceza İnfaz Kurumu'na (CİK) gelmeden önce en son yaşadığınız yer?

Büyükşehir ( ) Şehir ( ) Kasaba ( ) Belde ( ) Köy ( )

Doğup büyüdüğünüz yer:

Büyükşehir ( ) Şehir ( ) Kasaba ( ) Belde ( ) Köy ( )

Aylık Gelir Durumunuz (Belirtiniz) .....

Yetiştığınız aile tipi hangisidir?

- A. Çekirdek aile (Anne-Baba-Kardeşler)
- B. Geniş Aile (Anne-Baba-Kardeşler-Akraba)
- C. Yuva (Sosyal Kurumlar)
- D. Diğer (Parçalanmış Aile)

Fiziksel şiddete maruz kaldınız mı? Evet ( ) Hayır ( )

Evetse ilk kez ne zaman fiziksel şiddete maruz kaldınız? Belirtiniz.....

Evetse hangi şekilde? Belirtiniz.....

Evetse nerede fiziksel şiddete maruz kaldınız? Belirtiniz.....

Aile içi şiddet var mıydı?

- A. Babanın anneye karşı
- B. Annenin babaya karşı
- C. Anne-Babanın kardeşlerinize karşı
- D. Anne babanın size karşı
- E. Kardeşlerinizin size karşı
- F. Hepsi
- G. Hiç biri

Duygusal istismara maruz kaldınız mı? Evet ( ) Hayır ( )

Evetse kim tarafından ? Belirtiniz.....

Hayatınızda hiç cinsel istismara maruz kaldınız mı? Evet ( ) Hayır ( )

Yakınlarınızdan birinin cinsel şiddete maruz kaldığını gördünüz mü? Evet ( )

Hayır ( )

Evetse görünce ne yaptınız ? Belirtiniz.....

Çocukken kavga eder miydiniz? Evet ( ) Hayır ( )

Evetse neden kavga ederdingiz? Belirtiniz.....

Evetse kavga ettikten sonra ne hissederdiniz? Üzülürdüm ( )

Pişman olurdum ( ) Rahatlardım ( ) Hiçbir şey hissetmezdim ( )

Size göre öfke nedir ? Belirtiniz.....

Öfkelendiğinizi fark eder misiniz?

Evet ( ) Hayır ( )

Evetse ne zamandan beridir öfkelendiğinizin farkındasınız? Çocuklukta ( )

Ergenlikte ( ) Yetişkinlikte ( ) Askerdeyken ( ) Evlendiğinde ( ) İşe girdiğinde ( )

Öfkenizle baş edebilir misiniz?

Evet ( ) Hayır ( )

Sık sık doktora gider miydiniz?

Evet ( ) Hayır ( )

Evetse ne için giderdingiz? Belirtiniz.....

Herhangi bir ruh doktoruna ya da psikologa gittiniz mi? Evet ( ) Hayır ( )

Fiziksel bir rahatsızlığınız var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Aile ve akrabalarda ruhsal bir rahatsızlığı olan var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Ailenizde sık görülen bir hastalık var mı? Evet ( ) Hayır ( )

Çocuklukta sizi rahatsız eden bir olay yaşadınız mı? Evet ( ) Hayır ( )
Evetse belirtiniz.....

Şimdiye kadar kendinize zarar verici bir davranışta (jiletle kesme, vücudunu ısırma, duvara vurma, cama yumruk atma, sigarayı cildine basma) bulundunuz mu?
Evet ( ) Hayır ( )

Yakınınıza zarar verdiniz mi? Evet ( ) Hayır ( )
Evetse kime ? Belirtiniz.....
Ne yaptınız? Belirtiniz.....

Alkol kullandınız mı?
Evet ( ) Hayır ( )
Evetse ne sıklıkta kullanırdınız?
Her gün ( ) Haftada bir kaçkez ( ) Ayda birkaç kez ( ) Daha Seyrek ( )

Uyuşturucu madde kullandınız mı? Evet ( ) Hayır ( )
Evetse ne kullandınız? Esrar ( ) Eroin ( ) Kokain ( )

Uçucu madde kullandınız mı? Evet ( ) Hayır ( )
Evetse ne kullandınız? Tiner ( ) Yapıştırıcı ( )

Uyuşturucu ve bağımlılık yapıcı hap kullandınız mı?
Evet ( ) Hayır ( )
Evetse ne kullandınız? Extasy ( ) Captagone ( ) Mescaline ( ) Rivotril ( )
Xanax ( ) Diazem ( ) Akineton ( ) Diğer ( )

Şimdiye kadar intihar girişiminiz oldu mu?
Evet ( ) Hayır ( )
Evetse ilk ne zaman düşündünüz? Belirtiniz.....
Evetse kaç kez ?
Bir ( ) İki ( ) Üç ( ) Dört ve daha fazla ( )
Evetse hangi yolla ?
İlaç içerek ( ) Kimyasal Madde ( ) Yüksekten Atlama ( ) Ası ( ) Ateşli Silah ( )
Diğer (Belirtiniz).....
Evetse bu girişimden nasıl kurtuldunuz? Belirtiniz.....

Herhangi bir neden yokken içinizden çevrenizdeki eşyalara zarar vermek gelir mi? Evet ( ) Hayır ( )

Evetse ne şekilde? (Parktaki banklara, otobüs koltuklarına, trafik lambalarına, trafik işaretlerine zarar vermek, duvara veya kapıya yazı yazmak gibi...) Belirtiniz.....

Bu suçtan dolayı CİK'e ne zaman girdiniz?(Belirtiniz) .....

Kaç kez ceza aldınız?

Bir kez ( ) İki kez ( ) Üç kez ( ) Dört ve Yukarı ( )

Ne zamandan beridir CİK'te kalıyorsunuz? (Belirtiniz) .....

Mağduru tanıyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

Tanıyorsa yakınlık derecesi nedir?

Aile bireyi ve ya Bireyleri ( ) Akraba ( ) Arkadaş ( )

Diğer (Belirtiniz) .....

Suç işlerken kullandığınız alet:.....

Suç işleme nedeni:.....

Bugün bu başınıza gelen olaydan dolayı ne hissediyorsunuz ? Üzgünüm( )

Pişmanım( ) Hiç bir şey hissetmiyorum ( ) Diğer (Belirtiniz).....

Aile ve akrabalarda suç işleyen var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Ailenizde ceza infaz kurumuna ilk giren siz misiniz? Evet ( ) Hayır ( )

Hayırsa kim girdi? Belirtiniz.....

Neyden CİK'e girdi? Belirtiniz.....

Hüküm aldı mı? Evet ( ) Hayır ( )

EK-II

SÜREKLİ ÖFKE-ÖFKE İFADE TARZLARI ÖLÇEĞİ

1. BÖLÜM: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da *genel* olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin, *genel* olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

1. Hiç
2. Biraz
3. Oldukça
4. Tümüyle

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Tümüyle
1. Çabuk parlarım.....	(1)	(2) (3) (4)
2. Kızgın mizaçlıyım.....	(1)	(2) (3) (4)
3. Öfkesi burnunda bir insanım.....	(1)	(2) (3) (4)
4. Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.....	(1)	(2) (3) (4)
5. Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkar...	(1)	(2) (3) (4)
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim.....	(1)	(2) (3) (4)
7. Öfkelenince ağızma geleni söylerim.....	(1)	(2) (3) (4)
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.....	(1)	(2) (3) (4)
9. Engellendiğimde içimden birilerine vurmaya gelir.....	(1)	(2) (3) (4)
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılına dönerim	(1)	(2) (3) (4)

II. BÖLÜM:

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duygularıyla ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duyduğunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X) işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeyin.

1. Hiç
2. Biraz
3. Oldukça
4. Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Tümüyle
11. Öfkemi kontrol ederim.....	(1)	(2) (3) (4)
12. Kızgınlığımı gösteririm.....	(1)	(2) (3) (4)
13. Öfkemi içime atarım.....	(1)	(2) (3) (4)
14. Başkalarına karşı sabırlıyımdır.....	(1)	(2) (3) (4)
15. Somurtur ya da surat asarım.....	(1)	(2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Tümüyle
16. İnsanlardan uzak dururum.....	(1)	(2) (3) (4)
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim.....	(1)	(2) (3) (4)
18. Soğukkanlılığımı korurum.....	(1)	(2) (3) (4)
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.....	(1)	(2) (3) (4)
20. İçin için köpürürüm ama göstermem.....	(1)	(2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Tümüyle
21. Davranışlarımı kontrol ederim.....	(1)	(2) (3) (4)
22. Başkalarıyla tartışırım.....	(1)	(2) (3) (4)
23. İçimde, kimseye söyleyemediğim kinler beslerim.....	(1)	(2) (3) (4)
24. Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım.....	(1)	(2) (3) (4)
25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.....	(1)	(2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Tümüyle
26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.....	(1)	(2) (3) (4)
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.....	(1)	(2) (3) (4)
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.....	(1)	(2) (3) (4)
29. Kötü şeyler söylerim.....	(1)	(2) (3) (4)
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.....	(1)	(2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

	Hiç	Tümüyle
31. İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim.....	(1)	(2) (3) (4)
32. Sinirlerime hakim olamam.....	(1)	(2) (3) (4)
33. Beni sinirlendirene ne hissettiğimi söylerim.....	(1)	(2) (3) (4)
34. Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.....	(1)	(2) (3) (4)

EK-III

SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Sizi ne kadar tanımlıyor?

1. Hiç uygun değil
2. Çok az uygun
3. Biraz uygun
4. Çok uygun
5. Tam uygun

	KARAKTERİNİZE EN UYGUN OLAN YANITI (X) ŞEKLİNDE İŞARETLEYİNİZ.	HİÇ UYGUN DEĞİL	ÇOK AZ UYGUN	BİRAZ UYGUN	ÇOK UYGUN	TAM UYGUN
1.	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söyler.					
2.	Şans hep başkalarına gülüyor, onlardan yana oluyor.					
3.	Birden parlarım, ama çabuk sakinleşirim.					
4.	Kendimi sık sık diğer insanlarla tartışırken bulurum.					
5.	Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünürüm.					
6.	İnsanlarla aynı fikirde olmazsa, onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.					
7.	Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım.					
8.	Kız ya da erkek birisi beni kıskırtırsa ona vurabilirim.					
9.	Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum.					
10.	Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur.					
11.	Biri çok üzerime geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim.					
	KARAKTERİNİZE EN	HİÇ	ÇOK	BİRAZ	ÇOK	TAM

	UYGUN OLAN YANITI (X) ŞEKLİNDE İŞARETLEYİNİZ.	UYGUN DEĞİL	AZ UYGUN	UYGUN	UYGUN	UYGUN
12.	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.					
13.	Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim.					
14.	Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim.					
15.	İnsanlar bana patronluk tasladıklarında, onların inadına, işi ağırdan alırım.					
16.	İnsanlar bana nazik davrandıklarında, ne isteyeceğini merak ederim.					
17.	Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim.					
18.	Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, çamur atarım					
19.	Ben sakın biriyim.					
20.	İnsanlar beni kızdırlarsa, onlara gerçek düşüncelerimi söyleyebilirim.					
21.	Bazen insanların arkamdan bana güldüklerini hissederim.					
22.	İstediğimi elde etmediğim zaman, kızgınlığımı gösteririm.					
23.	Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem.					
24.	Pek çok insandan daha sık kavga ederim.					
25.	Eğer biri bana vurursa ben de ona vururum.					
26.	Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadığımda açıkça söylerim.					

	KARAKTERİNİZE EN UYGUN OLAN YANITI (X) ŞEKLİNDE İŞARETLEYİNİZ.	HİÇ UYGUN DEĞİL	ÇOK AZ UYGUN	BİRAZ UYGUN	ÇOK UYGUN	TAM UYGUN
27.	Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse, hiç çekinmem.					
28.	Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem.					
29.	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim.					
30.	Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm.					
31.	Arkadaşlarımın, arkamdan, benim hakkımda konuştuklarını bilirim.					
32.	Bazı arkadaşlarım, benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler.					
33.	Bazen hiçbir şeyi düşünemeyecek kadar kıskanç olurum.					
34.	El şakası yapmaktan hoşlanırım.					

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Adana'da doğan Esin ÖZDEMİR (TURANBAYBURT) ilk, orta ve lise eğitimini Adana'da okudu. Lisans eğitimini Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisans eğitimine 2008 yılında Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı'nda başladı. 2003-2004 yıllarında Etken Zihinsel Engelliler Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, 2004-2005 yıllarında Duyum İşitme ve Konuşma Engelliler Özel Eğitim Merkezi, 2005-2008 yıllarında Ceyhan M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 2006-2007 yıllarında Adana RTS Diyaliz Merkezi'nde çalıştı. 2008 yılından bu yana Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Muş Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü'nde ve 2009 yılından beridir Buket Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde çalışmaktadır.